

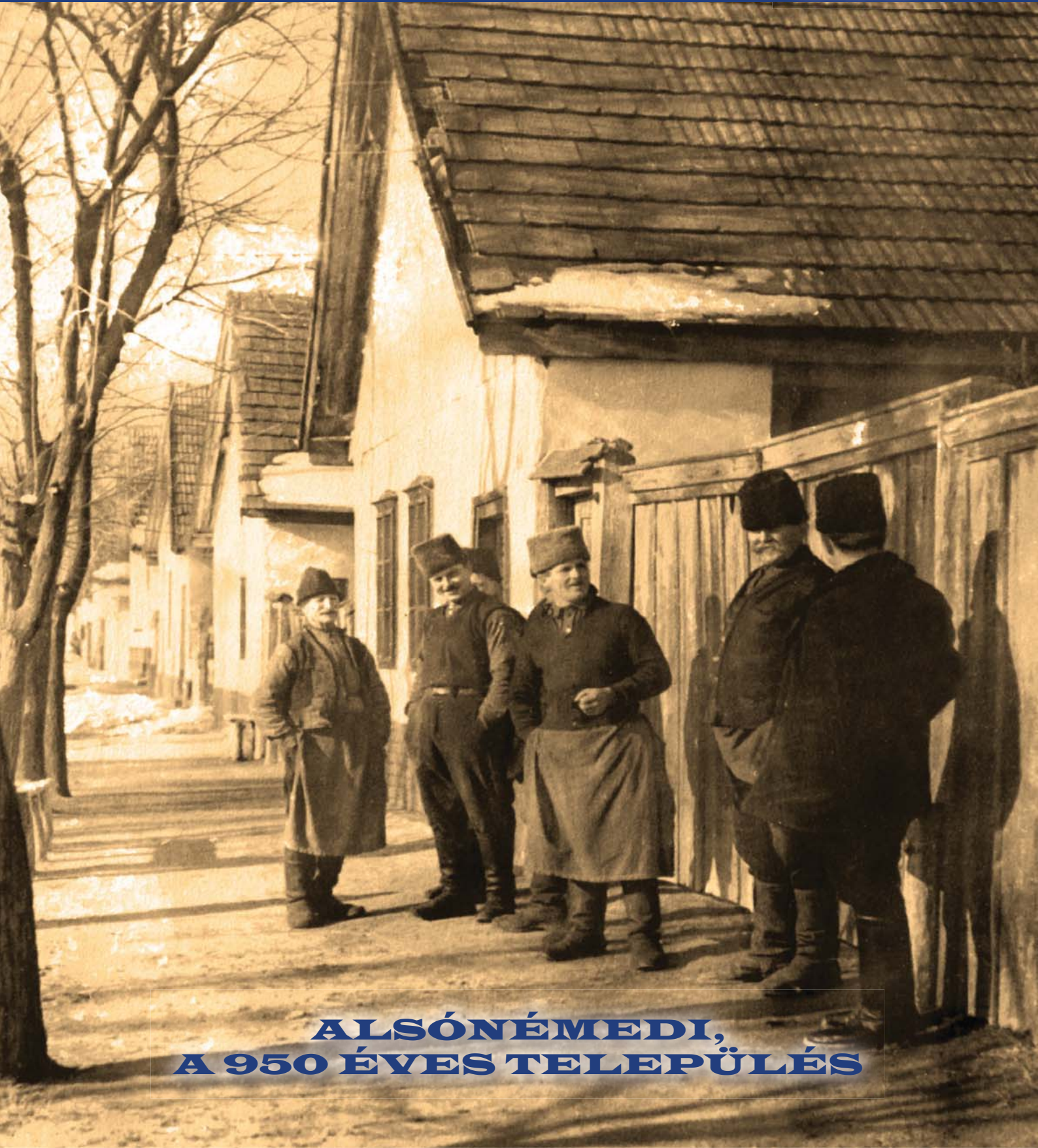
Alsónémedi Hírmondó

XXVII. évfolyam 1. szám
2017. január - Különszám

Alsónémedi Nagyközség Önkormányzatának és Képviselő-
testületének ingyenes tájékoztató és kulturális folyóirata

950

**ALSÓNÉMEDI,
A 950 ÉVES TELEPÜLÉS**

Tisztelt Alsónémedi Konfitársaim!

Településünk, Alsónémedi 950 éves történelmének fordulópontjához érkezett. A jeles jubileumra emlékezve tekintünk végig gazdag történelmének fordulópontjait! E visszatekintésben lesz kalauzunk a Hírmondó 2017. évi első jubileumi száma, melyet Önkormányzatunk azzal a céllal juttat el minden alsónémedi háztartásba, hogy községünk lakói megismerhessék településük törté-

nelmét, számot vehessenek jelenével, és az elődök példáját követve építsék tovább jövődjét.

Alsónémedi a történelmi Pest-Pilis-Solt vármegye legrégebbi községei közé tartozik. Területe a régészeti ásatások tanúsága szerint több mint 4000 éve lakott. Első okleveles említése IV. Béla király 1267. évi okleveléből való, mely utal egy korábbi, 1067-ben keltezett adománylevelre, itt olvashatjuk először leírásban: „NYWYG”

Mint kiadványunkból is kiderül, a régi iratok, visszaemlékezések tanúsága szerint Alsónémedi lakóközössége dolgos kezű, portáját felvirágoztató, földjét szorgalmasan művelő és megvédő, otthonához hűségesen ragaszkodó gazdákból állt az évszázadok során.

Akarva akaratlanul, szinte minden történelmi küzdelemben, tragédiában, megpróbáltatásban a falu népe kivette részét, és példásan helytállt, bizonyíték erre az elmúlt 950 év.

A török időkben a Pest környéki települések szinte kivétel nélkül elpusztultak. Alsónémedi azon kevesek közé tartozott, melynek hűséges népe a vészek múltával visszatért, újjáépítette községét, ősei földjét megőrizte, gyarapította mind a mai napig.

Szolgáljon nekünk tanulsággul, legyen nekünk példánk mindez a megtartó hűség, melyről a közel ezer esztendő beszél.

Kérem, fogadják szeretettel és megbecsüléssel e kiadványt, olvassák el figyelmesen, ismerkedjenek a régmúlt eseményekkel, s adják a gyermekek kezébe, hogy ne merüljön feledésbe az évszázadok kitartó patriotizmusa.

Kívánom, hogy az előttünk álló jövődjé legalább ennyire példamutató legyen, s utódaink majd büszkék lehessenek apáikra, mint ma élő Alsónémediek az elmúlt 950 éves történelmünkre.

Adja a Jóisten, hogy 50 év múlva, mikor Alsónémedi 1000 éves jubileumát üli, egy virágzó, lélekben és anyagiakban is gazdag település ünnepelhesse, s gyermekeink a mi nemzedékünkről is hálás szívvel emlékezhessenek! Tegyük meg ezért mindent, ami erőnkől és tehetségünkől telik.

Alsónémedi Nagyközség fennállásának 950. évfordulóján a Képviselő-testület nevében kívánok Alsónémedi minden lakójának jó egészséget, összetartást, további gyarapodást!

Kívánom, hogy oly hűséggel szolgálják e földet, mint elődeink tették! Isten áldása kísérje a továbbiakban is életüket, tartsa meg községünket még ezer esztendőig!

Vincze József
polgármester

FÖLDMŰVELÉSÜGYI
MINISZTERIUM

A kiadvány a Földművelésügyi Minisztérium
és a Hungarikum Bizottság támogatásával készült.

KÖSZÖNTŐ

Adjon Isten minden jót,
Érző szívet, dobogót!
Bort, búzát, békességet,
Minden házba tisztességet!

Őseink, kiknek hazát adott e Föld,
Ellenség oly sokszor üldözött és gyötört,
Megtelepedtek a Duna – Tisza között,
Szép hazánk fővárosa tövén.

Lettek itt jó földet,
Hús vizet és dús legelőt.
Övéiknek megteremtették
A mindennapi betevőt.

Később a nép szántott, vetett,
Majd lengő kalászt aratott.
Kérges kézzel, hajlott derékkal
Dolgozták végig a hosszú napot.

Így teltek az évek, évszázadok,
Falunk pedig szépen gyarapodott.
Együtt sírtak és nevettek,
Amíg lassan megöregedtek.

Nőtt a mi falunk, vele a temetőnk,
Született, vérzett az új nemzedék.
945 éven át szüntelenül csak forgott,
Forgott az Időkerék.

Megéltünk itt sok jót, sikert és háborút,
Lelkünkben még gyakran bánat köti a koszorút.
Mi, akik szorgos ősök utódai vagyunk,
Istenünkhöz alázattal így imádkozunk:

Uram! – Kérlek, add meg nekünk,
könnyezve félni sose lássuk gyermekünk!
Téged, Urunk, könyörögve kérünk,
Mindennapi kenyerünket is add meg nekünk!

Legyen bő a termés
Szorgos munkánk nyomán,
Nyakunkat ne húzza többé
Rabiga lánc!

Egymást minden ember szeresse,
a mi falunk egy nagy család lenne.
Adj nekünk önzetlen, szerető szívet,
Az esletnek nyújthassunk segítő kezét!

Kérünk Tőled erőt, egészséget,
nevelhessünk olyan újabb nemzedéket,
Kik szüntelenül a tudás várát ostromolják,
Lesz belőlük sok jó orvos, mérnök és tanár.

Unokáink, kik minket követnek,
Csak az igazat vallják!
S áldott legyen ez a Föld,
Mely az Ő hamvait is takarják!

**Községünk fennállásának 925. évfordulójára írta:
Surányi Lászlóné, ny. ált. isk. tanár**

ELŐSZÓ

Tisztelt Olvasó!

Amikor az ember visszagondol hajdani őseire, óhatatlanul **szülőhelyének története** is eszébe, hiszen e kettő szorosán összefügg. Elődeinknek nem volt módjuk és lehetőségük a történelmi múltjukat írásos formában reánk hagyni; csak a családokon, nemzedékeken keresztül szájhagyomány útján átadott és megőrzött történetek, megfakult képek maradtak meg nekünk. Annak érdekében, hogy e múlt ne vesszen az örök feledés homályába, írásba kell azt foglalni. Mint tudjuk, „...az írás megmarad...”, tehát utódainknak (nemcsak jelképesen, de szó szerint is) lesz miből méríteniük, mihez kapcsolódniuk, amikor majd feldolgozzák településünk legújabb kori történelmét.

Falunk eleddig megjelent kettő monográfiája és egy képeskönyve, egészen

2000-ig tárja elénk e 950 éves ősi magyar település történetét, őseink életének mindennapjait, a még fellelhető írásos és fotódokumentumok segítségével.

Az **Alsónémedi története és néprajza** című kötetből (mely kéziratban már 1970-ben készen volt, de a kiadás 1980-ra halasztódott) tudjuk, hogy a mi településünk történetében is több fordulópont volt.

Legutóbbi negyedszázaddal ezelőtt, az 1990. őszi - a tanácsrendszert felváltó - önkormányzatiság kiépítésének kezdete ilyen. A helyi önkormányzatiság első 10 évéről már található igen színvonalas összefoglaló írás a millenniumra megjelent **Alsónémedi XX. századi történelme** (ez a 2. monográfia) című műben, „Az évezred utolsó tíz éve Alsónémedin” fejezetben.

Helyes volt az újságírói megfogalmazás az 1993. évi közmeghallgatásról szóló tudósítás címében miszerint **„Ötvenéves lemaradást kell pótolni?”**. Igen, amikor számba vettük a szükségleteinket bizony láttuk, hogy sok a feladat. Neki-láttunk egyenként felszámolni a lemaradást. **Már az első ciklusban** elkezdtük kiépíteni a vízhálózat, tetőtéri szinttel bővítettük az iskolát, bővült a telefonhálózat, óvodát bővítettünk, épült a faluház, stb. stb.. Későbbiekben készült el a csatornahálózat s az 5. ciklusban a hön óhajtott iskolabővítés és a **sportcsarnok**. Kevés a hely itt és most - az engedélyezett terjedelem miatt - felsorolni a 20 év eredményeit s a néhány kudarcát. Településünk földrajzi fekvése miatt igen kedvelt a kisebb s nagyobb vállalkozások körében. Az abban a két évtizedben idetelepült vállalkozások nekünk fizetett adóforintjából tudtunk az ötvenéves lemaradásból már az ezredfordulóra több évtizednyit lefaragni.

„A múlt a jövőnek tükré.” hangzott el Kossuth Lajos kormányzó ajkáról a történelmi napokban.

Szerencsésnek mondhatjuk magunkat a magyar nemzet és Alsónémedi polgárainként, büszkén „nézhetünk a múlt tükrébe”, és erőt meríthetünk belőle a jövő nagy kihívásaihoz.

Ha mi mindannyian – akik itt élünk, időről időre közösen ünnepeink – egyformán és egységesen szeretjük Hazánkat, benne **a saját falunkat**, abban is az erdőket, mezőket, a földeket, akkor újabb 1000 esztendőre biztosított az utánunk érkezőknek egy talpalatnyi hely. Ebben rejlik a mi erőnk, hazánk, s nemzetünk ereje. És ebből fakad a hazaszeretettünk is!

Ha a jelent a múltból fakadó tudással éljük, nem kell félnünk a jövőtől!

Erre tanít minket Széchenyi István, a legnagyobb magyar: „Múltot nyugszik a jelen, s azon a jövő!” Ha erősen él bennünk egy még szebb jövő reménye, és képesek vagyunk együtt, egymásra támaszkodva nekirugaszkodni a megvalósításnak, **méltók lehetünk**, méltók leszünk elődeink örökségéhez.

Ebben segít minket újra meg újra minden megemlékezés, melynek kiindulási pontja településünk első írásos említése. Ez ad értelmet az ünnepegeknek, a koszorúzásoknak, a közös és békés elmélkedésnek.

Kelt: Alsónémedin, az Úr 2017. évében, január havában

dr. György Balázs ny. polgármester
a Tájékoztató és Pénzügyi Bizottság elnöke

Alsónémedi természeti környezetének bemutatása

Alsónémedi a Duna-Tisza közén az 50-es főközlekedési út két oldalán, a Pesti-síkság déli részén helyezkedik el, É-D irányban Bugyi, Ócsa, Soroksár, Dunaharaszti és Taksony szomszédságában. A Duna-Tisza köze északi részének azon sávján fekszik, ahol a Pesti hordalékkúp-síkság délnyugati pereme és a Csepeli-sík egymással érintkezik. A község a Turjánvidéknek nevezett növényföldrajzi kistáj peremén található, nevét a területén fellelhető jellegzetesen lápos, mocsaras területfoltokról, a turjánokról kapta. Ezek a teljesen vagy időszakosan víz borította területek vízutánpótlásukat döntően a talajvízből nyerik. Nem egy turjánterületen belül találunk olyan kisebb-nagyobb élőhely foltokat, melyek lágjellegűt mutatnak, illetve megfelelnek a lág fogalmának (pl. Horváth-lág). A középkorban Sárvíz néven említett Duna-ág maradványa Soroksár felől Dunaharaszti, Bugyi, Ócsa irányában karolták át a falu határát. A XX. század fordulóján még a mélyebben fekvő turjánokban halásztak, illetve a vízzel borított rekettés, füzes réteken csónakkal közlekedtek. A déli terület szinte tökéletesen sík felszínű, amely északra haladva dombvidék jellegűvé válik. A község határában folyik a Duna-Tisza csatorna. A táj flórájának és faunájának ősi állapota ma már csak foltokban lelhető fel. Az egyik ilyen folt a határ délkeleti részén található, mely Ócsa irányába, a tájvédelmi körzet felé terjed, a másik pedig az északkeleti részre eső 170 ha-os „némedi turjánvidék”. A vízviszonyok megváltozása miatt - melynek döntő okai az intenzív sóderkitermelés, lecsapolások, klímaváltozás, a mezőgazdasági munkák, a csatornázás, az átgondolatlan vízgazdálkodás – a turjánok a teljes kiszáradás stádiumába jutottak, egy részüket a 70-es 80-as években felszántották vagy birkalegelővé degradálták. A meglévőekben a felgyorsult szukcessziós folyamatok következtében előrehaladott az erdőszülés, melyek okán a lágyszárúak jelentős mértékben megfogytak (árnyékolás). A hajdan gyapjúsásos lágprétek mára már a kékperjés lágprét szukcesszió fázisába jutottak, vagy erdőszültek. A megmaradt jellegzetes lágpréti területek fokozott védelmet érdemelnek, még akkor is, ha a fent felsorolt okok miatt a lágprétek nagyobb hányadában már domináns fajjává vált a kékperje. Az elmúlt ötven évben bekövetkezett negatív változások ellenére igen magas a diverzitás, a flóra ritka, védett fajokban gazdag. Megtalálhatók a turjánfoltok jellegzetes növényfajai: mocsári kosbor, poloskaszagú kosbor, tarka nőszirm, szibériai nőszirm, szúnyoglábu bibircsvirág, réti iszalag és a mocsári nőszőfű. A turjánvidék peremterületeire jellemző homokvonulatok Alsó-

Széki gólya, fotó: Balogh István

Szarvas bangó, fotó: Zsin Géza

némedin is megtalálhatók. Ezek a homokvonulatok ÉNY, DK irányúak. Ezeket a homokterületeket nagyrészt erdősítették nyárfajok illetve erdei fenyőtelepítéssel. Az erdősülés fázisába jutott turjánfoltok jellegzetes fafajai a magyar kőris, az enyves éger, valamint a különböző fűzfajok. Azonban a szélsőségesen száraz mikroklimát a homokvonulatok platóin még a köztudottan szárazságtűrő erdei és fekete fenyvesek sem bírták, így az egymást követő aszályos évek után ezek kipusztultak és eltűntek. Helyükön ismét felbukkant az eredeti növénytakaró. Itt fellelhető a naprózsa, napvirág, pézsmahagyma, csikófark, báránypirosító, és nem egy helyen a csenkesz fajok mellett tömeges a homoki árvalányhaj. Jóval ritkább a homoki méreggyilok,

Szibériai nőszirm, fotó: Zsin Géza

a száratlan csűdfű valamint a tartós szegfű. A hazai nyárrakkal telepített mélyebb részeken az utóbbi években jelent meg a csodálatos szépségű vörösbarna nőszőfű. Az őszi időszakban a homokvonulatok ékessége a homoki kikerics. Megemlítendő még, hogy esősebb években a száraz területeken a ritka gombafajok mellett tömeges lehet az ízletes kucsmagomba, valamint a fogyasztásra nem ajánlott papsipka gomba. Az akácokban ősszel hatalmas kalapú őzláb gombákat találhatunk. A cserjék közül gyakori a kutyabenge, a rekettyefűz, a kánya bangita valamint a varjútövis benge. A sok érdekes és ritka faj mellett külön említést érdemel a szarvas bangó valamint a pókbangó, mely ritka orchidea fajokat itt Alsónémedin, báránypirosítóknak nevezik. Nőszirmfajok közül tömeges a mocsári nőszirm, de megtalálható a szibériai, a korcs és a tarka nőszirm is.

A vízben gazdag táj több védett nádi és énekes madár fészkelőhelye, madárvilága igen gazdag.

A fülemüle mellett gyakoriak a különböző poszáta fajok, gyakran költ az erdei pinty, az elhagyott szarkafészkekben rendszeresen találunk erdei fülesbaglyokat és a fűzfák odvaiban nagy ritkán füles kuvikot. A turjánokat szegélyező hatalmas nyárfák odvaiban költ a fekete harkály, a szalakóta, gyakori a vörös vércse és ritka, de rendszeres fészkelő a kabasólyom. Gyakori költőmadár az egerészölyv, a kiterjedt gabonatóblákban és kékperjés lápréteken pedig a barna rétihéja. A vizenyösebb, sűrű növényzetű részeken fészkel a guvat, míg a réteken a bíbic és a piros lábú cankó a jellemző. A turjánok fontos táplálkozó helyei a környéken fészkelő gémféléknek és ragadozó madaraknak. Gyakran megfigyelhetők a faluban fészkelő és a rétekre kijáró gólyák. Alsónémedi határát járva szembetűnik a lucernaföldeken, kaszálókon csodálatos fehér tollazatukban pompázó nagykócsagok nagy száma. Ez a faj a közeli ócsai fészektelepről érkezik ide táplálékszerzés céljából. De ugyanígy találkozhatunk kanalas gémekekkel, nyári ludakkal, sőt fekete gólyával is, valamint vadászgató hamvas réti héjával. Alsónémedi határát járva szembetűnik a rendkívül sűrű csatornahálózat. Ezek a Duna-Tisza-csatornába vezetik a turjánok vizét, valamint esős években a felesleges talajvizet. Jelentőségük abban van, hogy az éghajlat szárazabbá válásával a hajdani mocsári növényzet ezekbe a csatornába szorult vissza, éppen ezért rendelkeznek nagyon gazdag növényvilággal. Megtaláljuk a különböző hídór és sás fajokat, a virágkákát valamint a nyílfüvet. Egyes csatornában tömeges a mocsári rence. A csatornák rézsűjét pedig sűrűn borítja a mocsári lizinka és különböző peremizs fajok. A nem kiszáradó csatornában mocsári teknősöket, tarajos gőtéket, és egy ritka endemikus halfajunkat, a lápi pócot találjuk meg. A turjános állatvilágból a védett lepkefajok előfordulását és a védett gerincesek jelenlétét mindenképp meg kell említeni. Gyakori a pettyes göte, a mocsári béka és a zöld levelibéka. A fent felsorolt gerinces fajok mellett a turjánokban él az elevenszülő gyík. Emlősfajok közül a legértékesebb az emberi

szem elé szinte soha nem kerülő földikutya. Ez a faj a nyugodt, szántással és egyéb talajmunkálatokkal nem háborgatott turjánok mellett húzódozó homokterületek emlősfaja. Jelenlétét vakondtúráshoz hasonló, de attól sokkal hatalmasabb földhányásai jelzik. A turjánokban előfordul a nyuszt, gyakori az őz és a mezei nyúl, ugyanakkor még fellelhető, de rendkívüli mértékben megfogyott a hermelin és a menyét. A homokterületeken több alkalommal találtuk a mezei görény elűtött példányait. Ez a faj inkább a Dunától keletre fordul elő hazánkban. Nagyon megfogyatkozott az utóbbi években a hörcsög és az ürge. Az utóbbi időben a természetvédők nagy öröme ismét fészkel a nyári lúd és az ugartyúk a község Apaj felé eső homokbucás részein. Külön ki kell emelnünk, hogy az un. Sírtelek területrészen most már évek óta sikeresen költ hazánk legnagyobb termetű repülő madara, a túzok.

A még megmaradt természetes vegetáció mellett érdekessége településünk határának a lépten-nyomon fellelhető kisebb-nagyobb sóderbánya. Döntően már felhagyott művelésű de részben még működő bányákról van szó. Ezek a mesterséges vizes élőhelyek egyes esetekben egészen kivételes madártani ritkaságokat rejthetnek. A partszegélyben, a kisebb-nagyobb szigeteken, elhagyott rakodókon gyakori lehet a kislile mint jellegzetes fészkelő, ritkább a billegető cankó.

A sóderbányák szigeteinek jellegzetes fészkelő faja a küszvágó csér valamint a dankasirály. Ha a partszegélyekben megfelelő táplálkozó helyet talál ritka költőfaj a székigólya is. Így pl. 2015-ben egy egészen parányi bányatavon a faj 20-22 költőpéldányát figyeltük meg. A bányatavak nem rekultivált partszegélyein jelentős partifecske fészektelepeket találhatunk. De ez a meredek sok esetben szakadt partoldal néhol egyik legpompásabb tollazatú madarunknak, a gyurgyalagnak is fészkelőhelyül szolgálhat. A fészkelési időszak elteltével, az őszi madárvonulás idején is találkozhatunk ritka madárfajokkal. Különösen a vadrécék csoportosulnak nagyobb számban vizeinken. A tömegesen látható tőkés récék mellett a kerceréce, a hegyi réce, a fütyülő réce valamint a csörgő réce a leggyakoribb. A tél végi, kora tavaszi hónapokban pedig a nyíl farkú réce, böjti réce, néha egy-egy kanalas réce valamint barátréce figyelhető meg. Szinte minden évben feltűnik egy-egy halászsas. A bányatavakat járva a parti fővenyen a gyakori rókanyomok mellett egy ritka emlősfajunk, a vidra nyomait is fellelhetjük. Jelenlétét egy-egy haldög jelzi. De a kitartó, türelmes megfigyelő a hajnali és esti órákban személyesen is találkozhat ezzel a rendkívül intelligens ragadozókkal.

E rövid áttekintés után úgy gondolom, a nem szakember számára is egyértelművé vált, hogy Alsónémedi település határa mennyire gazdag természeti értékekben. E megmaradt értékek védelme, megőrzése – mely sajnos csak morzsája a hajdani növény- és madártani bőségnek - a jövő nemzedék számára kötelességünk.

*Zsin Géza vadgazdálkodási
szakmérnök, biológia tanár
a Településfejlesztési és
Mezőgazdasági Bizottság elnöke*

Fekete harkály, fotó: Balogh István

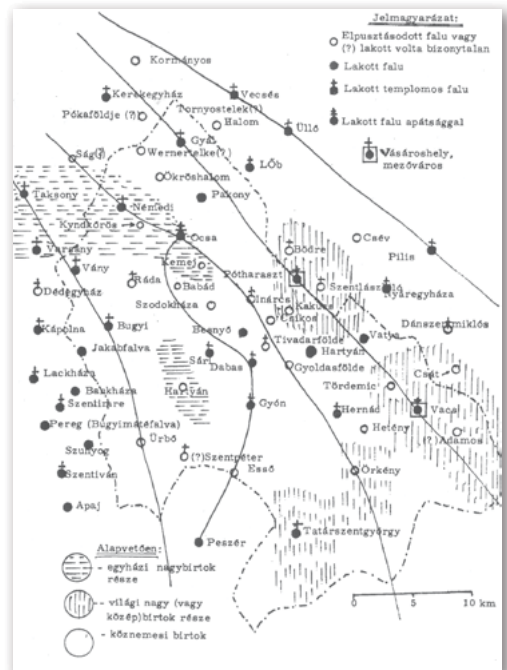
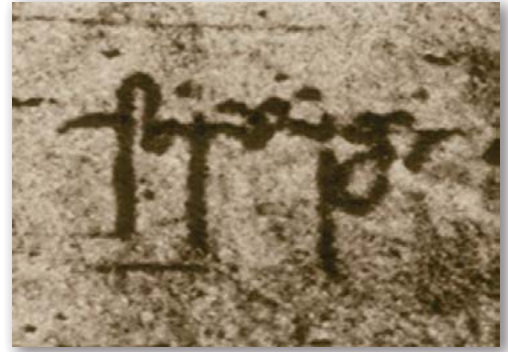

Kis lile, fotó: Balogh István

Az Árpádok birtoka – NYWYG

Alsónémedi a legrégebb Pest megyei települések közé tartozik. Bár a község ősi „Nywyg” nevét IV. Béla királyunk 1267. évi oklevele őrzi meg számunkra, de ugyanez az oklevél átírásban tartalmazza a Borsod megyei százdi monostor alapítólevelét, amelyet Salamon király (1063-1074) erősített meg. Salamon 1067. évi oklevelének Alsónémedit érintő részei magyar fordításban a következők: „... adom Nywyg pusztát öt ekényi földhöz való szántóvetőkkel együtt.”

Némedi, mint település létrejött Taksony fejedelem korára tehető, az Árpádok fejedelmi szállásterületének része. Bár a terület kiváló földrajzi fekvése miatt már a Kr. e. évezredekben is lakott volt. Taksonyról közismert, hogy az utolsó pogány fejedelmünk, a honfoglaló Árpád nagyfejedelem unokája, Taksony község pedig nagy jelentőségű fejedelmi szállás. Az utolsó pogány Árpád nembeli herceg, Levente, még a XI. század közepén is pogány őse mellé kívánt temetkezni a Duna mellé. Taksony fia, a későbbi Géza fejedelem egyik leányát Aba Sámuelnek adta feleségül, jegyajándék vagy éppen az ősi leánynegyed címén így jutott Némedi az Aba nemzetség kezére. Amikor az Abák csillaga lehanyatlott, akkor e nemzetség számára birtokaik központjától távol eső Némedi birtoktest elvesztette jelentőségét. Az Aba nembeli Péter ispán ezért könnyű szívvel ajándékozhatta a távol eső Nywyg-et a százdi monostornak. IV. Béla király egy újabb, 1268-ban kelt oklevelében meghagyja a budai prépostnak, hogy a Nywyg földön élő Benedeket és testvérét adja át a szigeti apácáknak. Némedi tehát IV. Béla leányával, Margittal jegyajándékképp kerül a Nyulak-szigetén levő Domonkos rendi apácák birtokába. A Duna bal partjának települései még a XIII. században is apró, legfeljebb egy-egy nagycsaládot befogadó szállások voltak. Amikor a kezdeti természetesen szűk területen vándorló földművelést a szabályozott talajváltás váltotta fel, akkor alakultak ki az állandó falvak, a parasztok a templom körül állandó belső telkeket szálltak meg, és onnét jártak ki a határba földet művelni. Némedit északról Kerekegyháza, talán Kormányos és Verneltelek, keletről Gyál, talán Halom, Pakony és Ócsa határolta. Délről Sári, Ráda, Vány, Déd, nyugatról Varsány, Nyír, Taksony, Haraszi, Szent Dienes és Soroksár településekkel érintkezhetett. Gyál és Némedi között kereshetjük az Ökröshalmot (ez megfelel a gyáli szőlők nevű dűlőnek). Gyáltól északra Tornyostelek, keletre Halom, délkeletre Tófü mint mocsaras terület és Lyk szerepelnek. Pakony a mai pusztatemplom helyén állhatott. Alsónémeditől délre már 1369-ben olvasunk Kohalomere-ről (a mai Kóhalmi dűlő). Ennek közelében terül el a Tiboréri rét és a Béki rét, ezek nem voltak települések, csak korai dűlőnevek. A mai Délegyháza akkor még Ded néven szerepelt, mellette Tárnokot találhattuk. Az utóbbiak és Alsónémedi között még három település helyét kereshetjük: Kettőshalom, Telek és Ragacsun. Taksony és Némedi községekkel határos volt Zouch földje (Szolgagyőr birtoka), továbbá Szent Erzsébet, Zeechtelek, a nyugati részeken virult a Veik Medes és a Nyárasvelg erdő. A fenti felsorolásból látható, hogy Alsónémedit a török idők előtt lakott helyek sűrű hálózata vette körül.

Alsónémedi és környéke a török dűlős előtt

Némedi és környéke a XIV. században

A XIV. század elején megindul a hatalmaskodások meg nem szűnő, hosszú láncolata. 1326-ban a harasziak a némediekkel szövetkeztek, Taksonyt elfoglalták. A támadást Márk haraszi bíró szervezhette, mert egész faluját törvénybe idézték az alábbi némedi jobbágyokkal együtt: Fodor Péter, Niger (Fekete) Pál, Zuztura Pál, Chech Péter, Pruna Péter. Némeditől délre terül el Vány birtok, amelynek 1359-ben elhagyott egyháza van, ekkor kapta Lőrinc királyi solymász Mihály fia. Kilenc év múlva megtudjuk, hogy Dobosi (Dabasi) Lőrinc fia Mihály Vány fele részét 80 Ft-ért eladta Bessenyei Tamás Egyed fiának. A némediek azonban a ványi birtok egy részét a Kóhalom erei szántókat Ványi Egyedtől és Mihály királyi solymásztól elragadták.

Némedin csakhamar egy új erőszakos nemes tűnik fel mezőlaki Zámbó Miklós, akinek emberei Ványon 50 holdat lekaszáltak és Ványi Tamás jobbágyait bántalmazták, de ugyanennek a Zámbó Miklósnak, némedi jobbágyai 1381-ben a szigeti apácák taksonyi birtokán is kárt okoztak.

Végül is Széchi Miklós országbíró Vány és Némedi között határjárást rendelt el, mivel Móric csanádi apát bizonyos

ványi részeket **Némedihez (Nemegh)** csatolt és elfoglalt. A csanádi apátnak kényelmetlen volt a távol fekvő Némedi irányítása, ezért 1398-ban eladta a váci püspöknek Ezzel Némedi történetében egy új korszak kezdődik. A váci püspök földesurasága alá tartozik kerek 450 éven át. Némedinek már ekkor, 1398-ban temploma van, még ma is a katolikus templom bejárata felett olvasható az 1458. évszám, feltehetően a templom újjáépítésének dátuma, amely a régi egyház helyén épülhetett.

A község Pest szomszédságában annak sorsában osztozik, 1541-ben török uralom alá kerül, a némedi nemesek eltűnnek, a váci püspök földesurasága még a török alatt is megmarad.

A török hódoltság korában 1541-1686

A vesztes mohácsi csata után a török csapatok sűrűn járták és fosztogatták Pest környékét, először 1526 szeptemberében. 1527 augusztus végén német csapatok szállták meg Budát. 1529. szeptember 3-án Szolimán vívni kezdi Buda várát, egy évre rá német és spanyol csapatok jelennek meg a környéken, 1540-ben újra támadnak, 1541-ben megismétlik támadásukat, de a pesti oldalra átvonuló német sereget a törökök szétverik, és 1541. augusztus 29-én elfoglalják Budát, Pestet, ezzel a Duna-Tisza köze török kézre kerül. A harcok igen súlyos terhet jelentettek a lakosságnak. A török hadak nem kímélték a föld népét, a jobbágyok ezreit hurcolták el rabszolgának. A falvak hosszú sora pusztult el, és a megrémült lakosság feldúlt otthonát elhagyva szerteszét menekült az országban. Alsónémedit környező kisebb lakott helyek már igen korán néptelenné váltak. Magyar és török adóösszeírásokból tudunk tájékozódni a községek sorsát illetően. Magyar részről 1552-ből maradt fenn az első adójegyzék. Ebben **Nemegh** 30 portával, 1553-ban 27 portával és 1565-ben már csak 15 portával szerepel. A magyar urbáriumok 1570-ben 33 jobbágyot és 3 zsellért, 1589-ben 19 jobbágyot és 16 zsellért mutatnak ki. Tizenhárom év múlva, 1559-ben újra összeírták a lakosságot, ekkorra csupán 9 családfő maradt meg a faluban.

Egy jobbágyfalú élete a török uralom alatt nem volt könnyű, nemcsak a török, hanem a magyar adókat is fizetnie kellett, egy földesúr helyett kettőt kapott. **Nemegh** falu (villa Nemegh) a török alatt mindvégig a váci püspökség birtoka maradt. A váci püspökség 1570-ben összeíratta birtokait, birtokain lakó jobbágyokat és zselléreket. Az urbárium szerint a némedieknek szőlőjük nincsen, földjük, réjük és erdejük kevés van. A falu a Dunától egy mérföldre fekszik. Török földesura Haszán Olay bég, aki Pesten lakik. Kétszer fizetnek neki évenként tizedet a termények után. A török császárnak 60 dénárt fizetnek fejenként, a magyar királynak fejenként 1 Ft-ot. A váci püspöki levéltár törökkori iratai között még 1595. évről Nemegh-gel kapcsolatban olvashatjuk: „A Szent Geörgy adóját hozta megh Kurdi János és Tott Balázs a bíró”. Ugyanebben az évben még „Szent Lukács adóját” is megadták a némediek.

A török uralom első fél évszázada alatt a falu lakossága megkapaszkodott, a hódítók és meghódítottak között létrejött egy hallgatóságos kompromisszum, amelynek értelmében biztosították a termelés és az élet elengedhetetlen nyugalomát. Erre mindkét félnek alapvető szüksége volt. Ezt a viszonylagos nyugalmi helyzetet, amely a Duna-Tisza köze népének bizonyos mértékű számbeli növekedését és anyagi megerősödését is lehetővé tette váratlan villámcsapásként zúzta szét az 1591-ben kitört tizenöt éves háború, mérhetetlen szenvedést hozva a föld népére, és az Alföld magyar lakosságának nagymértékű pusztulását okozta.

Némedi a főközlekedési út mentén feküdt, és ez megpecsételte sorsát, kétszer is pusztafaluvá vált. Az alföldi községek lakói a török időkben gyakran elhagyták szülőföldjüket vagy inkább lakóhelyüket az ellenséges sereg közeledtekor; a veszély elmúltával sokszor évek múlva is újból megszállták régi településüket.

A reformátusok körében él az a hagyomány, mely szerint 1608-ban ráckevei juhászok telepedtek meg a területén, egy latin nyelvű feljegyzés megőrizte annak a négy családfő nevét így: Józán Mihály, Szőri István, Garai Márton, Kiss Jakab. Szól arról is, hogy helvét hitvallásúak voltak. Felöltik bennünk, hogy ezek a református pásztoremberek ismerhették talán Szegedi Kis Istvánt, aki 36 évvel korábban halt meg. Az viszont egészen bizonyos, hogy nagy utódjának Skaricza Máténak nyájához tartoztak. Összegezve tehát elmondhatjuk, hogy e két nagy reformátor munkásságának nyomán keletkezett az Alsónémedi Református Ecclesia. A visszaszívargott némediekkel együtt a ráckevei pásztorok az üres községbe települve használatba vették az üresen álló, megrongálódott templomot, és virágzó gyülekezetet hoztak létre. bizonyos erre az 1631-ből való aranyozott úrvacsora kehely, melynek felirata:”Szent Miklósi Marcinkó Mathe anno domini ezer hatszáz harmincz egben.”

A Református Egyházközség úrvacsora kehelye 1632-ből

1653-ban a falu már újra lakott, az ez évi urbárium megjegyzi, hogy jó, renovált temploma van, falu a Dunához közel, Pest alatt fekszik, részben művelt szőlőhegye és elegendő szántóföldje van.

Az állattenyésztés fellendülése jellemző volt a hódoltsági területre. A török lovak és szarvasmarhák után nem szedett tizedet, az elpusztult községek határában embermagasságú fű nőtt, ezek a körülmények a félnomád állattenyésztés legkedvezőbb feltételeit teremtették meg. Az állatkereskedelmet Nyugat felé is engedélyezték. Emellett az állat olyan ingóérték, amelyet veszély esetén el lehetett hajtani, a veszély elől ki lehetett térni vele. A helyi hagyomány és az első részletes összeírások is nagy állatállományra utalnak. Az állattartó nagygazdák egyben állatkereskedelmet is folytattak. A gazdag tőzsérek nemesi privilégiumokat is szereztek, ez időben Némedin két nemes családról tudunk, a Halász (később dabasi Halász) és a Tóth családról. A Némedin lakó Tóth Gergely Rákosmezőt vette bérbe a pesti törököktől, a hagyomány szerint 900 marhája is lejárt a Dunára az itatáshoz. A némedi nemesek a szentlőrinci pusztát is bérelték a Vattay családtól. A nemes vármegye még 1668-ban összeírta a különleges török adóterheket. A községek rendre elküldötték bíráikat, illetőleg megbízottaikat a királyi területen székelő nemesi megyéhez Fülekre és itt számot adtak a rendes adón kívüli terheikről, sanyargatásaikról. Némedi a községek sorrendjében a 39. volt, küldöttei Csillos János és Vedres András: vallják, hogy a török „az szokott adajakon kívül császár adajára fűzettek. Az újvári szekerezést is continuálják. Azon szekerezés miatt veszett el nyolc ökrük.” A hódoltsági lakosságnak egy főterhe az ún. hosszú fuvar volt. Jelen esetben is a némedieknek a többi Pest megyei községekhez hasonlóan egészen a felvidéki Érsekújvárig kellett a török sereg érdekében fuvaroznia. A hódoltsági lakosságnak a török sanyargatásain kívül még a végvári vitézek rablásait is el kellett tűrniük, a helybeli református eklézsia feljegyzései szerint „1684. május 17-én egy barangoló banda rohanta meg Némedit, Pathay János lelkészt és Balog István rektort mindenéből kifosztotta.”

A történelem kereke közben fordult egyet, a török kiűzésének feltételei megérték. Pest város már 1684-ben is felszabadult. Buda elfoglalásának az ideje 1686-ban érkezett el. Állítólag a budai pasa tanácsára a főváros környéki lakosság még az ostrom előtt állatállományával együtt elhagyta lakóhelyét. A váci püspök 1685. május 7-én körlevéllel fordult birtokainak bíráihoz, és ebben a körlevélben Némedi nevét is említi. Ebből arra következtethetünk, hogy a némediak közvetlenül az ostrom előtt másodszor is, de most már szervezett formában hagyták el falujukat, állatállományukat is magukkal hajtották. A helyi hagyomány szerint - amelyet egy évszázaddal később jegyeztek le - a némediak az ostrom alkalmából vonultak északra, Esztergom vidékére; Tatán és Szönyön vonták meg magukat, hogy a török sereg vad segédcsapatainak utolsó csapásait elkerüljék. A történeti források azonban arról is tudnak, hogy egyesek a török területen levő Kecskemétre húzódtak. A valóságban nem egy helyre menekültek, hanem szétszóródtak: Pesti János Tatára ment, Somodi Ferenc a tatai emigrációban született, Nagy András Kecskemétre húzódtott, nemes Halász István Komáromba ment, Gelle János szintén Komáromban vészelt át az ostromidőket.

A község Buda és Pest végleges bevétele után néhány évig lakatlanul maradt; 1690-ben, mint lakatlan pusztahelyet írta össze a Pest megyei adószedő. Ez az utolsó „futás” bizonyára nem kis áldozattal, nagy lelki megrendüléssel és anyagi veszteséggel járt. A nagy állatállománnyal rendelkező némediak, hacsak nem akartak az egymással szembenálló hatalmas seregek prédáivá válni, mást nem is tehettek, így megmentették életüket és szabadságukat, valamint ingó vagyonuk, állatállományuk tekintélyes részét. Pest megye török alóli felszabadulása után így viszonylag jobb körülmények között kezdhették meg szülőföldjük újbóli megszállását, amely most már végleges letelepedéssel járt.

Élet a kuruc időkben (1692-1711)

Az újjátelepült községben a források tanúsága szerint nem lehetett nagyszámú lakosság. A török utáni első név szerinti összeírás, amely a község összes adóképes háztartásait magában foglalta, 1695-ben kelt. Ez az összeírás mindössze 21 jobbágy és 6 nemes háztartás családfőjét és teljes állatállományát sorolja fel. Az 1696. évi összeírás megkülönböztet a 14 régi lakos mellett 13 jövevényt is. Tíz olyan névvel is találkozunk, amelyek még Némedi török korszakából is ismeretesek: Csillos, Lukácsi, Lukács, Dienes, Garay, Józán, Kiss, Szőri, sőt még a táncos kedvű nemes Halász Mihály is, akihez annak idején a szószékről Patai tiszteletes úr intézte intelmeit, dörgedelmeit.

Árpád-kori eredetű áldoztató rács
a Római Katolikus Templomból

Árpád-kori eredetű keresztelő medence
a Római Katolikus Templomból

A lakosság fáradtságos munkával építette újjá otthonát, követ a pesti kőbányából hordtak maguknak. Nemes Tóth András 1701-ben már pincéjének az építésére is követ hordat, ugyanekkor építették Némedi falu pincéjét is. Süpeky András arra emlékezik, hogy 1700-ban a templom javítására is követ hordattak. Kozma János és Horváth István is még a kuruc háborúk előtt szállítottak követ Némedire. A falu évről évre gyarapodott, 1699-ben már 54, 1701-ben 73, és végül 1703-ban már 87 háztartást írtak össze. Alsónémedi nevezetes hely lett, lassan már Kis-Kecskemétnek kezdték elnevezni. Mindössze nyolc év alatt a népesség — ahogy a háztartások számából következtetni lehet —, több mint háromszorosára emelkedett, és 1703-ban már felülmúlta a török kori legsűrűbb népességét.

A község lakóinak 1695-ben volt 18 lovuk, 64 ökrük, 50 tehenük, 20 tinójuk, 34 csikajuk, 523 juhuk és 68 sertésük. A pestiek és némediek között mindig nagy volt az egyetértés, „jó egyezségben valának egymással.” Nem is szabtak határokat egymás között, a némedi szarvasmarha állomány olykor a pesti kapukig is feljött, mégis egymás marháiban nem tettek kárt. Csak később fájlaták a pestiek, hogy a némedi juhászok „igen feljártak és juhaikkal a mezőt igen megetették boritalnak kedviért.” Nemes Halász István meg is parancsolta juhászainak, hogy Pest felé ne járjanak és a szomszédságban ne tegyenek kárt.

A község egyenletes fejlődésének váratlanul véget vetett az osztrák-francia háború és a hamarosan meginduló Rákóczi-féle szabadságharc. Az osztrák-francia háború idején az adóterhek feltűnő emelkedését észlelhetjük. 1699 és 1701 között a némediek adóját 856 Ft-ról 2477 Ft-ra közel háromszorosára emelték. Ezek a terhek mindinkább elviselhetetlenné váltak, a lakosságot elkeserítették. Amikor Rákóczi kurucjai megjelentek, község népe is egy jobb világ hajnalhasadását várta, sokan csatlakoztak a kuruc csapatokhoz. Tóth Sándor szolgabíró 1704 tavaszán összeírta a kurucnak állt legényeket, összesen 35 főről adott számot.

A némediek még a török időkben megtanulták, hogy a megmaradás elve azt követeli, hogy mind a két urat elismerjék. A kurucok nem tudták őket eléggé megoltalmazni a pesti császári őrsegtől. Így Némedi újból kétféle adózhatott. A labanc megye még 1704. év december 18-án a rác katonaság ellátására 40 mérő búzát rótt ki és ezen felül 10 darab marhát. A kuruc sereg is megkövetelte a magáét, sőt Rákóczi taktikai okokból a császári sereg közeledtének hírére gyakran egész vidékeket pusztított el, hogy az ellenség élelmet és fedelet ne találjon. Így 1706. augusztus 17-én a Pest környéki falvak lakosságát a kurucok elköltöztették, hogy Rabutin császári tábornok seregének ellátását veszélyeztessék. A lakosság nem szívesen hagyta ott nem is olyan régen nagy fáradtsággal felépített hajlékait. Ezt a költöztetést még évtizedek múlva is keserűen emlegették. „A kuruc világban, amikor elmentenek Némediről” - emlékszik vissza Nagy András 1737-ben. A némediek most nem mentek messze, egy részük Sáriba ment, mások az ócsai és sári erdőben húzták meg magukat, egyesek Ráckevére, mások Kecskemétre menekültek. A falu két legfeljebb három esztendeig állott lakatlanul. A kuruc és labanc részre való adózás, gyakori sarcoltatások, a katonai szolgálat és a község kiürítése a népet rendkívül kimerítette. Sok pusztítást okozhatott az 1709-1710-ben fellépett pestis is. Négy évvel a kuruc háborúk után, 1715-ben Alsónémedinek fele annyi lakossága maradt, mint amennyi a szabadságharc kezdetekor volt. Némedivel kapcsolatban meg kell említenünk még református prédikátorát, Kecskeméti Lovas Mihályt, aki a kuruc Nyúzó kapitány tábori papja volt egészen 1708-ig, de azután Károlyi generális üzeneteit bonyolította le Pest városával, „Pálffy János császári generális vele küldötte el Pestről 1710. november 14-én azt a levelet, amellyel megkezdődtek a szatmári békére vezető tárgyalások.” Így közvetve papjuk révén a némediek is közreműködtek a békeség megszerzésében.

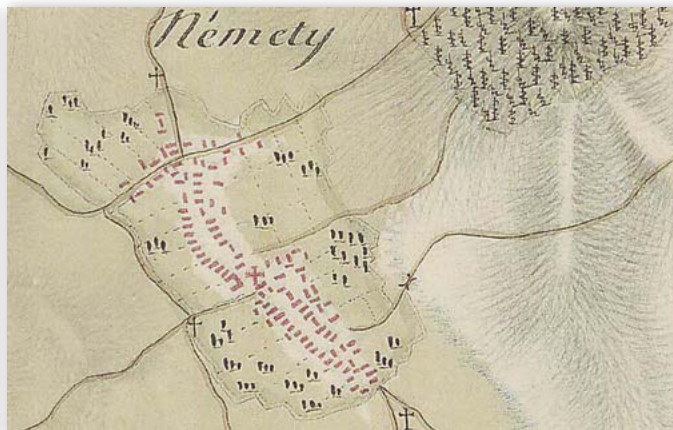
A település régi erejét azonban sokáig nem tudta visszaszerezni, a Habsburg-adminisztráció kuruc falunak bélyegezte, fejlődését gátolták, így elesett a mezővárosi fejlődés lehetőségétől, pedig objektív feltételei adva voltak ahhoz, hogy Ceglédhez vagy Nagykőröshöz hasonló településsé váljon. A Némedin lakó Halász család a kuruc idők után már nem tért vissza, hanem Dabasra költözött. A falu népességben és vagyoni erőben jelentősen megfogyatkozott, a harcok csapásait három évtizedig sem tudta kiheverni.

A Betyár étterem pincelejárata

A Garai család oklevele a XVII. századból

XVII. századi térképrészlet

Mária Terézia és II. József kora (1740-1790)

Alsónémedi gazdálkodásában ekkor még ősi formákat őrzött. A „helységbeliek Alsó-Némedi földet esztendőnként magok között nyilasokra felosztották és ki-ki a maga nyilasát békességesen használta, azon felgyújtott szénáját el is adhatta.” De még a későbbi évekre vonatkozóan is azt vallotta 1755-ben Némedin lakozó Józán György, hogy a föld „a Helység között fel volt osztva és ki-ki, amint tetszett már szántással, már kaszálással használta jutott osztályát békességesen.”

A szántóföldeket dűlőkre osztották és azokat maguk között „tehetségük szerint” felosztották. A tehetségük szerint kifejezés alatt mindig az egy gazdának rendelkezésére álló igaerőt kell értenünk. A némediek kiváló állattenyésztők voltak, bérelt legelőiken az állatokat rideg módon tartották. Az őszi szántást hat ökörrel, a tavaszt négy ökörrel végezték el. Gabonát azonban csak saját szükségletükre termeltek, gazdálkodásuk súlypontjában mindig az állattenyésztés állott. E célra még a szomszéd nemesi birtokok területét is kibérelték. 1715-ben az Esterházy családtól Kerekegyháza pusztát 50 Ft-ért, az országbírótól a szomszédos Gyal-pusztát évi 40 Ft-ért vették bérbe. Az 1728. összeírás megjegyzések rovatóban olvashatjuk, hogy a Vattay családtól már vagy 20 esztendeje bérlik Ványpusztát, saját legelőjük ekkor csak 150 szarvasmarhára, 50 lóra és 250 juhra volt elegendő. Egy kapás szőlőjük átlag egy akó bort hozott. A II. József-kori népszámláláskor (1785) a faluban volt 236 ház és 292 háztartás, közel hatvan év múlva pedig 1843-ban 387 ház és 425 háztartás.

Alsónémedi népessége az egyházi összeírások szerint a következőképpen alakult:

	1769	1779	1818	1828	1848
Római katolikusok száma:	350	409	688	779	886
Protestánsok száma:	600	689	1225	1329	1511
Összes népesség:	950	1098	1913	2108	2397

A népben még az 1719-es templomelvétele óta erős felekezeti ellentétek mutatkoztak. Nem enyhített az ellentéteken az sem, hogy a reformátusok visszakapták a templomépítési jogot 1781-ben, éltek is vele 1785-ben és rögtön hozzáfogtak a református templom megépítéséhez. Az 1790-es évek közepén a prédikátor és kántor részére rétet és földet kértek és a helység jövedelméből annyit, amennyit a plébánosnak adnak, „minthogy a teherviselők nagyobb fele református.” A megye bölcsen úgy határozott, hogy „mind a Catholicusok, mind a Reformátusok magok tulajdon Papjaikat fizessék.” A föld kérdésében azonban a földesúr pártjára állottak, kimondván, hogy a kívánt földek kimérésére a földesurat kötelezni nem lehet. Ugyanekkor a megye állást foglalt a helyi közigazgatás néhány kérdésében is. Elrendelte, hogy a községi tanács fele református, fele katolikus legyen (6+6=12), a bírót pedig alternatíve (váltakozva) válasszák. A mindennapi élet apró eseményeiben állandóan megmutakoztak a vallási ellentétek, felizgatták a község lakosságát és az egyébként jelentéktelen ügyek sokszor felnagyított formában kerültek tovább, és nem egyszer a megyét is foglalkoztatták. Ilyen eset fordult elő 1803-ban is, amikor egy községi táncmulatsághoz szerződött peregi muzsikásokat a parochián tartandó táncmulatsághoz az estéli harangszóig kölcsönkérték. A táncolók jól szórakozhattak, és ezért a katolikusok két órával később harangoztattak. Az eset kapcsán becsületsértő kijelentések hangzottak el, a nótárius fiát megverték. Az esetből ügy keletkezett, amely a megyéig is eljutott s végül is Balla Lajos járásbeli szolgabíró békítette ki a perlekedő feleket. A viták és a sérelmek gyakran csak elvi jellegűekké váltak. Halászy Károly református népiskolai tanító 1844 nyarán kérte a megyei közgyűléstől, hogy kötelezze uraságát, hogy az általa használt úrbéri föld után kilencedet és tizedet ne szedjen. A reformkori falusi értelmiség jellegzetes alakja volt Halászy elődje Bátty Károly is, aki 1827-től feltehetően 1841-ig volt Alsónémedin tanító. Ő iskolai „tankönyveken kívül tájékoztató füzeteket adott ki a dohánytermesztésről, a futóhomok megkötéséről és az árvízvédelemről.”

A XVIII-XIX. század fordulóján az alábbi családfők neveivel találkozhatunk az összeírásokban: Lukácsi Gáspár, Végh Mihály, Lukácsi Gergely, Korcz János, Kovács András, Surányi János, Jobbágy István, Takács István, Somodi Mihály, Föl. Nagy János, Józán Mihály, Lovász Ferenc, Garai Ferenc, Fejszés Péter, Juhász Mihály, Somodi György, Al. Nagy János, Karanics Mihály, Polyák András, Józán Pál, Kiss Tamás, Csilus György, Föl. Juhász János, Hehl János, ör. Horváth István, Föl. Kiss István, Akócs Mátyás, Marton Péter, Szabó Mihály, Al. Varga Gergely, Lakos János, ör. Mészáros János, ifj. Mészáros János, Karanics János, Kozma György, Benedek Mátyás, Nagy Márton, Kiss György, Horváth Péter, Kovács György, Nagy Pál István, Nagy Albert, Babai Péter, Kozma István, Kozma Péter, Kiss János, Al. Juhász János, Garai János, Föl. Varga Gergely, Csehi Mihály, Kovács Ferenc, Horváth György, Megyes Mátyás, Szabados György, Takács Pál, Föl. Varga György, Polyák Mihály, Madács György, Juhász István, Babel János, Akócs János, Lajó Mihály, Tüske Mihály, Tóth Pál, Sárközi János, Berki András, Szlovicsák György, Dobi György, Szarka György, Juhász Márton, Kerekes Tamás, Krizsa Mihály, Csilus István, Krizsa István, Al. Takács János, Szokter Tamás, ifj. Kozma János, Lengyel István, Molnár Mihály, Harmos János, Al. Seregély István, Krizsa Ferenc, Fejszés István, Csánki János, Al. Kiss Jakab István, Somodi Ferenc, Szeleczi Pál, Lakos Mihály, Kozma András, Atsai György, Krátki János, Varga János, Szabó György, Garai György, Nagy Pál Marcsi, Szenes Mihály, Molnár András, Varga István, if. Horváth Péter, Kerekes István, Pelsőczy József, Izsák Mátyás, Lajó János, Szarka István, Cseri István, Szűcs István, Cseri Péter, Jobbágy Péter, Dömény András, Nagy István, Nyárádi Mihály, Krizsa András, Zeme István, ifj. Borbély János, Oláh János, Marcsi János, Sáfrán Gergely, Torsa Kiss István, Damásdi Mihály, Szarka Gergely, Al. Borbély István, Kerekes György, Jánosi

János, Csehi János, Atsai Mátyás, Lukácsi István, Seregély András, Borissza János, Vass Mihály, Nagy Péter, Király János, Molnár István, Garai István, Al.Varga György, Korcz István, Márton János, Föl.Borbély István, Nagy András, Föl.Seregély István, Csizmadia János, Ör. Krizsa János, Fekete János, Horváth Mátyás, Klinovszky György, Veszeloczky András, Sramek Bertalan, Gavlovics János, Seregély Ferenc, Csehi István, Seregély György, Kiss Gergely, Zeme János, Farnódi István, Németh Mihály, Polyák Pál, Antal István, ifj Nagy János, Gudmon István, Köpönyeg Márton, Horváth András, Izsák János, Harcsa Mihály, Seregély Mihály, Csilus Mihály, ifj. Seregély István, Ladányi András, ifj. Krizsa János, Hegedűs György, Mocsári István, Ferencz György, Kilső Kiss István.

A reformkor és a szabadságharc eseményei (1825-1849)

Az 1848-as események nagy örömet keltettek Némedi népének körében. 1848 őszén már a megyéhez is jöttek olyan hírek, amely szerint a némediek Ráda-pusztá után nem akarnak bért fizetni. Végül is a szolgabírónak kellett őket lecsillapítani és a törvényt megmagyarázni.

A meginduló szabadságharc kezdetén Alsónémedi község 404 nemzetőrt állított ki, köztük 24 lovas nemzetőrt. Figyelemre méltó ez a szám, és jellemzi Alsónémedi hazafias áldozatkészségét. A többi község az alábbi kontingenseket állította ki: Vecsés 90-et, Haraszti 80-at, Taksony 103-ai, Ócsa 106-ot, Bugyi 120-at és Sári 96-ot. A honvédek közé már kevesebben állottak be. Fennmaradt a községi tanács által összeállított összeírás a honvédseregben szolgáló némediekről. Nem teljes a lista, mert csak a hazatért volt honvédekét írták össze és az összeírás a Haynau-féle megyei közigazgatás részére készült. „... a forradalmi táborban katonai szolgálatot tett s jelenleg honn tartózkodó egyéneknek összeírások.” András Ferenc, Pokker István, Józán Ferenc, Jakab Pál, Végh Sándor, Benedek István, Vánó Ádám, Cseri József, Szarka István, Jakab Péter, Somogyi István, Bodis Ferenc, Ubránkovits András, Skultéti István, Benedek Mátyás.

A harci események a falut elkerülték. A szabadságharc vége felé egy vértesezred vonult át a falun és a bírótól 50-60 előfogat kiállítását követelte. Az megtagadta az előfogatok kiállítását, ezért házkutatást tartottak nála, helyesebben önként előadta a nála levő fegyvereket, mire a bírót Garay Ferencet letartóztatták. Majd nyomozni kezdtek „Kossuth hívei” után, letartóztatták a református lelkészt, Veresmarthy Józsefet és a református tanítót, Halászy Károlyt (július 24-én). Mindhármukat Ócsára a császári főhadiszállásra vitették, ahol Halászy felett rögtönítélő törvényszéket tartottak, és golyó általi halálra ítélték. Az ítéletet Ócsán, július 26-án hajnali 1/5 5 órakor végrehajtották.

„Ócsai főhadiszállás 1849. július 25.

A cs. kir. Tábortörzs-bíróság ítélete Halászy Károly felségsértési ügyében. „Az előzetesen megtett szóbeli javaslatra egyhangúan a következő ítélet hozott: Mivel bebizonyosodott az a törvényesen emelt vád részben (a vádlott) saját, részben a tanúk vallomása alapján, hogy Halászy Károly, -aki Rákoscabán, Pest megyében, Magyarországon született, 38 éves, református vallású, nő, két gyermek atyja, tanító Némediben, mint rebellis pártnak igen buzgó híve, a némedi lakosokat a cs. kir. csapatok elleni ellenállásra és fegyverfogásra buzdította, a Kossuth kiáltványokat a lakosok közt önként szétosztogatta, a cs. kir. hadsereg ellen szervezett népfelkelésnél a századosi rangot kényszer nélkül elfogadta és az egész eljárás módjában a császári érzelmű lakosság rémének mutatkozott, ezért ugyanőt a fennálló törvények értelmében vagyis Öfelségének múlt évi okt. 3. és nov. 7. legfelsőbb manifesztumai, a de. 10. kiáltványának 9. §-a (valamint) ezévi február 14. és július 1. proklamációja alapján felségsértésért, népfelkelésre való bujtogatásért, és zendülésben való részvételért hóhér hiányában golyó általi halálbüntetéssel sújtották, így ítélkeztek a mai rögtönítélő bíróságon, az ócsai főhadiszálláson 1849. július 25-én este fél kilenc órakor a kegyelmi jog fenntartásával.

Oswald Pallavicini s. k. Zimmer s. k. elnök lovassági százados, vizsgáló bíró

Tétessék közzé és hajtassék végre!

Haynau s. k. tábornagy

Kihirdettetett 1849. július 26-án reggel négy órakor és végrehajtatott hajnali fél öt órakor.

Zimmer s. k. lovassági százados, vizsgáló bíró.”

A másik két vádlottat a pesti Újépületbe kísérték, ahol szept. 9-én Garay Ferencet fegyverrejtegetés miatt kétévi könnyű vasban eltöltendő sáncmunkára ítélték, büntetését Olmützben töltötte le. Veresmarthy Józsefet forradalmi proklamációk felolvasása miatt tíz hónapi vasban eltöltendő tömlöczfogságra ítélték, de ez év december 29-én kegyelmet nyert Haynautól. A régi némediek emlékezetében megmaradt egy korcsmai verekedés emléke, amelyben a némedi legények két osztrák csendőrt vertek meg.

Halászy Károly ócsai sírja

Élet a kiegyezés után (1867-1914)

Némedi kihasználta a polgári rendszer minden fejlődési lehetőségét. Szorgalmukkal, ta-
karékosságukkal kis tőkét szereztek, 1889-ben hitelszövetkezetet alapítottak, és a kör-
nyező nagybirtokokat valósággal szétmálasztották. A gazdag telkes gazdák vagyona
egyre csak nőtt, ennek révén előny háramlott a némedi szegénységre is, ami főleg ab-
ban jelentkezett, hogy Némedin ritka volt a mezőgazdasági munkanélküliség. „Nap-
számban nincs bőség” állapította meg a korszak megyei monográfiájának jeles írója,
Galgóczy Károly.

A bizonytalan közegészségügyi és közbiztonsági viszonyok a gazdagokat és szegényeket
egyként sújtották. Egy-egy természeti csapás az összes reményeket hosszú időre letarolta.

Az 1885. évben nagy tűzvész pusztított Némedin, a község nagy része leégett. A tűzvészély
leküzdésére csak 8 év múlva alakult egy önkéntes tűzoltótestület. Az alakuló ünnepség 1893. április 10-én volt, 36
közreműködő taggal kezdte meg működését, a tagok közül 31-et a község szerelt fel.

A község 1868. február 24-én négy országos vásár tartá-
sára kapott szabadalmat, és ezzel a mezővárosok sorába
lépett. (A vásárok ideje a következő volt: mindig annak a
hétnek vasárnapján és hétfőjén tarthattak vásárt, amely-
re április 2., július 4., szeptember 2. és december 3. esett.)
A község mezővárosi volta nem maradt meg sokáig.

Az 1870-es években Alsónémedi önkormányzata
„Szépészeti Bizottságot” is létrehozott, melynek felada-
ta az utcakép felett való őrkdés, tehát az építkezések
szemmel tartása, a faültetés szorgalmaztatása. A bizott-
ság munkájának eredményét dicsérik Galgóczy Károly
sorai: „A község... belendezettsége kielégítő. Utszái
többnyire szabályosak és szélesek, a házak eleje fákkal
kiültetett... vidék legjobban épült magyar községeinek
egyike...”

Már 1872-ben az új községi törvény értelmében dönteni kellett a községnek, hogy nagyközséggé vagy várossá
akar alakulni. Alsónémedi természetesen a kisebb fenntartási költségeket igénylő községi formát választotta. Ekkor
választották meg Sztankovics Jánost községi főjegyzőnek, aki állását 1873. január 2-án el is foglalta és 32 évig egy-
folytában töltötte be tisztét. Sztankovics élénk szerepet vitt a község társadalmi életében. Ő alakította meg a községi
hitelszövetkezetet 1889. szeptember 22-én, ennek tovább, mint 10 évig elnöke is volt, ő töltötte be az 1891-ben
alakult olvasókör elnöki tisztét, ő volt a tűzoltótestület első elnöke és ugyancsak elnöke lett az 1902-ben megszerve-
zett dalárdának is. 1903-ban postaállomás nyílt Alsónémediben, ennek előtte Soroksár volt az utolsó postaállomás.
A község fejlődésére jótékony hatással volt a makadám útnak az 1909. évben történt bevezetése, sőt az 1910-ben
szóba jött telefon bevezetése is.

Alsónémedi gazdája korábban kedvelt, mert jól jövedelmezett állattartás helyett növény- és főleg takarmányter-
mesztéssel, borgazdálkodással foglalkozva meg tudták találni megélhetésük biztos forrásait. Ugyanakkor, ha nem
is nagy mértékben, de mégis gyarapodott az iparosok, kereskedők, közlekedésben dolgozók létszáma. 1900-ban
összesen 142 keresőt írtak össze az említett kategóriákban, tíz évvel később 193 főt.

Az Önkéntes Tűzoltóegylet tagjai a XX. század elején

Aratás idején a cséplőgépnél

A Fő út-Gyáli Út kereszteződése a XIX. század végén

Az I. világháború szomorú évei és a kommün

A község további fejlődését az első világháború kitörése megakasztotta.

Morvai Jánosné Csermák Teréz visszaemlékezése: „Az 1914-es háború kitörésekor a kisbíró a templom előtt várta az embereket, hogy a vasárnapi szent miséről kijöjjenek, és mindeki meghallja „Általános mozgósítás van! Kitört a háború!” A faluban nagy riadalom támadt, amikor a katonák a toronyban lakó három öreg harangból kettőt elvittek. A harangokat lelökdösték a templom elé. Az egyiknek kicsorbult a széle. Az emberek körbeállták a megszegyenített harangokat, és sírtak fájdalmukban.”

Alsónémedi legendás lelképásztora volt Szabó Balázs, aki 1910 májusában foglalta el lelkészi hivatalát. „Egyházi Hiradó” címmel újságot szerkesztett, melynek első száma 1913 februárjában jelent meg. Az újság 3. évfolyamának II. számában a nagyháborúban harcoló alsónémedi katonák számára levelet írt. Szép magyarsággal írott megható levelében emlékezteti őket az alsónémedi templom előtti búcsúzásra, biztatja őket a hőséges kitartásra, fájdalommal emlékezik a fogságba jutottokról, beszámol a hősi halottokról.

Szabó Balázs református lelkész levele a világháború harcmézein küzdő híveinek

Kelt levelem Alsónémediben, 1915. december havában.

Kívánom, hogy ezen pár sor írásom testi lelki jó erőben, egészségben találjon mindnyájotokat... Mire ez a levelem elér hozzátok, vége felé jár az 1915-ös esztendő. Visszaemlékszem arra az örökre nevezetes eseményre, mikor a mozgósítás első reggelén templomunk előtt Isten szabad ege alatt levett kalappal énekeltük együtt a búcsúzás fájdalmas énekét: „Haragodnak nagy voltában, ne feddj meg Uram engem...” Azóta újra meg újra sokan mentek el közülünk. Azóta másodszor is lehullottak a levelek, fehér hó borítja a síkságot, a hegyeket, amerre jártok... Karácsony ünnepét nem tudjuk, hol éritek. Künn a lövészárokból, vagy tartalékban, vagy kocsikban, vagy őrszolgálatban – talán kórházban sebesülten; de érezték azt, hogy mi rátok gondolunk. Rátok gondolva énekelünk a templomban is, érettetek imádkozunk... Arra kérjük a Jóistent, hogy a karácsonyi angyalokat küldje oda hozzátok, s vigyenek nektek az angyalok hitet, reménységet, bátorságot, gyógyulást, vigasztalást. Adjon Isten nektek, békés Karácsonyt. Sajnáljuk nagyon fogságba esett szeretteinket. Önökik lesz a legszomorúbb karácsonyuk... Ha csak lehet, kerüljétek el a fogságba jutást... de aki odakerül műveletlen, vad ellenségeink közé, Isten tudja, megcsókolhatja-e még egyszer az édes haza földjét?!

Mészáros József fia - Mészáros István jött haza az orosz fogságból, jobb karja hiányzik.

Vele, mint rokkanttal, nem bántak rosszul, de azt mondja, hogy ne kívánja megtudni senki, hogy micsoda lelki fájdalom a honvágy! ... Egész gyülekezetünk sajnálja Molnár Sándor presbiterünket és igazán nagyon szerencsétlen családját. Tudjátok, hogy leányát két évvel ezelőtt villám sújtotta agyon. Most az a hír, hogy fiuk, Molnár Miklós Oroszországban pusztult el. A másik fiuk, Molnár Sándor pedig Szerbiában halt meg. Özvegyet és négy kis árvát hagyva maga után. Istent kérjük, hogy áldja és vigasztalja meg súlyosan próbált gyermekeit. De megírom azok neveit is, akik még mindig nem tudatták magukat, hol vannak, hogy vannak. Marton János, Kovács Gábor, Juhász Miklós, Seregély Sándor, Kozma Péter, Varga Gedus, Nagy Vidor, Nagy Miklós, Polyák Ferenc, Garai Bódi, Józán János, Molnár Gábor, Surányi Béla, Mészáros Boldizsár. Az olasz határon tűntek el: Kozma Bódi, Borbély Menyhért és Tüske József, az ő visszajövetelüket még remélhetjük. De nem jönnek vissza – mert tudjuk bizonyosan elvesztek: Kerekes Balázs és Somogyi Boldizsár, akik hősi halált haltak... Juhász Menyhért az olasz harctéren harcolt akkor, amikor szép fiatal felesége gyermekszülésben meghalt. Őt anyátlan árva maradt, és sírt az egész gyülekezet, amikor a fiatal édesanyját temettük.

Írjatok gyakran a ti szeretteiteknek! Úgy várják itthon a ti lapjaitokat, mint a borús ég után várjuk, mikor süti ki a nap. Rátok várva, dolgozva, imádkozva telnek el napjaink. Reményünk nagy az Istenben. Békés Karácsonyt, kedvesebb újesztendőt kívánunk mindnyájan mindnyájatoknak. Isten, a mi bizodalomunk legyen a ti őriző pásztortok. Egész gyülekezetünk nevében szívből jövő nagy szeretettel köszönt benneteket szerető lelkészetek, Szabó Balázs.

Óriási gondot okozott a gazdaságokban a háború esztendeiben a munkaerő hiánya. A bevonultakat pótolni nem lehetett, az aszszonyokra, sőt gyermekekre maradt a nehéz, embert próbáló mezei munka. Nem csoda, ha a termelékenység csökkent, egyre nehezebb lett az otthon maradottak élete is. Ráadásul a fronton harcolók ellátása érdekében

Az I. világháborús hősi emlékmű a Szabadság téren

termését rekvirálták 1918 májusában, és még 20 darab szarvasmarha beszolgáltatását is elrendelte a törvényhatóság. A község lakossága „a háború alatt... túl volt terhelve mindenféle rendkívüli... szolgáltatásokkal».

Mint derült égből a villámcsapás, oly hirtelen és váratlanul tört ki az elégtelenség 1918 decemberében. A viszszaemlékező úgy tudja, hogy december 2-án este, a kocsmában iddogáló, keseregve mulatozó frontról hazatért katonának, kik minden bajuk okozóját a háború alatt meggazdagodott kereskedőkben vélték megtalálni, lázadást szítottak. A felbőszült emberek boltokat törtek fel, az árut széthordták. Nem sikerült lecsillapítani a feldühödött embereket, talán éppen azért nem, mert az egyik lázadót, a 21 éves Molnár Miklóst december 2-án, este 9-kor valaki agyonlőtte. December 3-án a helyszínre érkezett budapesti nemzetőrség egy szakasza Szántó főhadnagy parancsnoksága alatt. A nemzetőrök tüzet nyitottak az összegyülekezett tömegre. Szlovicsák János 17 éves december 3-án de. 9 órakor halt meg, valószínűleg a sortűz következtében, délután 3 órai halállal Szabó János 41 éves földműves, Kozma János 34 éves földműves, Sütő József 45 éves hentessegéd, Korcz János 46 éves földműves és Bicsák Péter 20 éves földműves halálessete van az anyakönyvbe bejegyezve. Az utóbbiakat helyi közlés alapján a templom falánál végezték ki. Délután 1/4 4 órakor halt meg Szamek Pálné, valószínűleg a délelőtt kapott haslövés következtében, és este 7 órakor Bálint Miklós 14 éves tanuló, aki comblövés következtében vérzett el. Ez a sajnálatos esemény hosszú időkre megzavarta a község nyugalmát.

Az 1924 októberében - az akkori római katolikus iskola előtti téren - emeltetett emlékmű márványtábláiba 153 hősi halott férfi nevét vésték a gyászoló utódok.

Azok közül, akik visszatérhettek, sokan rokkantan, megnyomorítva, munkaképtelenül, betegen jöttek haza. Az Alsónémedi hadiözvegyek, hadiárva és hadirokkantak részére 2.833-200 koronát utalt ki 1924-ben a magyar királyi Pénzügyigazgatóság. Még 1930-ban is 35 Alsónémedi illetőségű hadirokkant kapott járadékot az államtól.

Az I. világháborús emlékmű eredeti helyén a Hős u. elején

Két világháború között (1920-1944)

A gazdasági válság évei Némédin is erősen éreztették hatásukat. A parasztok még rendes köztartozásaikat sem bírták megfizetni. A községi pénztár üres, semmiféle bevétel nincs, az adóhátralékosok sem dobszóra, sem személyes behívásra, sem írásbeli figyelmeztetésre tartozásaikat kiegyenlíteni nem tudták. A község területéhez ekkor két pusztát tartozott: Gyál és Felsőpakony. Mind a kettő vasút mellett feküdt és ezért Némédinél gyorsabb fejlődési lehetőségeik voltak. A két pusztát igen alkalmas volt településre és ezért korán kezdték azokat betelepíteni. A szervezett parcellázás különösen a harmincas években vett nagy lendületet.

A képviselőtestület Alsónémédin 40 főből állott, akik között 20 virilis és 20 választott volt. A virilisták az általuk fizetett adó nagysága szerint kerültek a képviselőtestületbe, a választottakat a Fölszegen az I. kerület választói, az Alszegen a II. kerület választói küldték be. Alsónémedi képviselőtestülete 1928-ban. Az előző választás alapján a képviselőtestület tagja marad 10 fő: az I. kerületből: Takács Gábor, Szlovicsák Lajos, Varró András, Schreiber Tamás, Zupka Béla; a II. kerületből: Garay Miklós, Acsai Miklós, Varga József, Borbély Miklós, Borbély László

A jelen választás során a képviselőtestület tagja lett tíz új tag és négy póttag. Ezek az alábbiak:

az I. kerületből rendes tag: id. Surányi Miklós, Szlovicsák József, id. Surányi Gábor, L. Nagy János, Végh Albert; póttag: Bálint Péter, Vörös István, a II. kerületből rendes tagok: Jobbágy Gábor, Szarka Menyhért, Garay Zsigmond, Ó Juhász István, Kiss Menyhért; póttagok: Juhász Sándor, B. Juhász István». A bírót az egész község választotta a főszolgabíró jelölése alapján.

Az 1932. április 6-án tartott tisztújításon a főszolgabíró minden állásra három-három személyt jelölt. A választás eredményeképpen Garay Miklós lett a község bírója. Ugyanekkor törvénybíró lett Takács Gábor, pénztárnok K. Kiss Ferenc, közgyám Somogyi Péter. Rajtuk kívül volt még 14 előjáró is. Régi szokás szerint (az 1790-es évek eleje óta) a bírót az egyik ciklusban a reformátusok, vagyis a II. kerület, a következő ciklusban pedig a katolikusok, vagyis az I. kerület adta. A törvénybíró pedig a bíróval ellenkező valláson volt. Ugyanígy a Fölszeg választotta képviselőtestületi tagok mind katolikusok, az Alszeg választottjai pedig reformátusok voltak. Örökös képviselő-testületi tagsága volt az egymást követő római katolikus papoknak: Szedmák József, Ribárik István, Sisa Imre, Molnár Lajos; a római katolikus kántortanítóknak: Földes Gábor, Magyar Sándor, valamint Alsónémedi református lelkészének: dr. Jakab Lajosnak.

A község orvosai: dr. Szinessy József, dr. Huzella Lajos, dr. Szaszler Frigyes, dr. Sziklai Sándor a két háború között a helyi politizálásban számottevő szerepet nem vállaltak, szakmai feladataikra figyeltek inkább.

Ha a képviselőtestület történetesen az alispánnak nem tetsző határozatot hozott, akkor azt a megyei kisgyűlés útján fel is oszlathatta. Ilyen eset fordult elő Endre László alispán idejében. A némédieken azonban nem hagyták igazukat és a belügyminiszterhez folyamodtak, aki a képviselőtestület feloszlataához nem járult hozzá. Nevezetesen arról volt szó, hogy Endre László Gyálon levanteotthon létesítésére kívánta a községet kötelezni. A képviselőtestület az alispáni kívánságot megtagadta, sőt ugyanitt orvosi lakást és rendelőt sem volt hajlandó építeni, tekintettel arra, hogy Gyál az önállósulás útjára lépett, így a némédi testület saját kontójára nem akart Gyál érdekében hosszúlejárátú kölcsönöket felvenni. (Gyál és Pakony 1945-ig közigazgatásilag Alsónémédihez tartozott.)

A lakosság társadalmi-vagyonbéli-vallási elkülönülését is jelentő megosztottság évszázados hagyományokra tekintett vissza Alsónémédin. A község északi, Soroksár felé eső felében (Fölszeg) a katolikusok, a déli, Dabas felé eső területén (Alszeg) pedig a reformátusok építettek házaikat. E hagyomány gyökerei az ellenreformáció korába nyúlnak, amikor a református hiten lévő lakosság által használt templomot az új földesúr, Althann Mihály Frigyes váci püspök erőszakkal elfoglaltatta, a prédikátort elűzte, sőt bebörtönöztette a községi bírót és az előjárókat. Ezután a református hitűek több évtizedes üldöztetése, az erőszakos térítési kísérletek azt „eredményezték”, hogy a másvallásúak elhúzódtak, elkülönültek a szintén elkülönült közösséggé szerveződött katolikusoktól. Az elkülönülés a társadalmi érintkezésekben, házassági szokásokban is megmerevedő hagyománnyá csontosodott, s ez csak az 1950 körüli évek tájékán kezdett oldódni. Mindenesetre a század első felében még elevenen élő, meghatározó jelenség volt a község társadalmának vallási megosztottsága, olyannyira, hogy még a választókerületek kijelölésekor is számított.

Alsónémedi népe továbbra is főképpen a takarmány, elsősorban árpa, zab és kukoricatermesztéssel foglalkozott, miközben a szénatermesztési kedv sem csökkent, mert a takarmánynak Budapesten továbbra is jó piaca volt. Érdekes ellentmondás figyelhető meg tehát, a takarmánytermesztés nem a helyi állattenyésztés igényeit, hanem a külső piacot szolgálta.

Fontos viszont kiemelni a juhállomány nagyságát, növekedését, mert tenyésztésre hagyományos volt, Alsónémédin már a korábbi századokban is nagy kedvvel foglalkoztak vele.

Az állattartással foglalkozók, márpedig gyakorlatilag minden portán neveltek belőlük néhányat, nagy gondja, hogy nem volt a községnek önálló állatorvosa. Ócsával közös állatorvos volt, aki hetente egyszer-kétszer ha eljutott Alsónémédire.

Alsónémédi lendületesebb fejlődésének a két háború között erőteljesen gátat szabott, hogy elkerülték a nagy, Budapest-környéki vasútépítések. Elkerülték annak ellenére, hogy a vármegye törvényhatóságának hatalmas, ilyen irányú tervei voltak a századvégen. Azt tervezték, hogy megépül a Budapest-Kecskemét vasútvonal, mégpedig Soroksár, Alsónémédi, Bugyi, Peszér, Adacs irányában, s egy másik is, Dunaharaszti-Nagykőrös közt, Alsónémédi, Ócsa, Gombosmajor, Pótharaszttal érintésével. Sőt, mit több, még Budapest-Alsónémédi HÉV-vonal kiépítése is szerepelt a korabeli elképzelésekben. A hagyomány szerint a némedi előljáróság nem engedte a vasutat a faluba, mondván sok „gyütt-ment” jön a vasúttal és a mozdonyból kipattanó szikra felgyújthatja a gabonát. „Alsónémédi tipikus parasztgyülekezet, melyben talán a jobbágy életből maradt meg az örökös ellentmondás. Lakossága nyugtalan, pártokra szakadó, de érdekes nép volt. Külsőleg teljesen egyforma, népi viseletük olyan volt, mint valami egyenruha. Belsejükben azonban hirtelen lobbanó, egymással harcokat vívó, hullámozó kedélyű gyülekezet. Szinte minden utcában volt egy-egy néptribun, aki a maga környezetét agitációs anyaggal ellátta, sőt megtömte, községi vagy presbiteri választások alkalmával ez a sok párt elszántan küzdött egymás ellen. Csak akkor egyesült nagyobb tömegben, ha valaki közülük túl tudott emelkedni, mert nem tűrték sem a nagyon gazdagot, sem a hatalmasat. Ebben a gyülekezetben tartott Isten 15 esztendőn át, anyagi nehézségek nélkül, mert elődeim igen rendes és jó lelkipásztorok voltak. A gyülekezet minden izgulékenységére elég vallásos kedélyű volt, s szép számmal jártak istentiszteletre.” - írja Szabó Balázs lelkipásztor.

1926. nevezetes év volt, mert az ócsai villanytelepről villanyáramot ettől kezdve kapott Alsónémédi. A főutcán ettől kezdve közvilágítás is működött, s az iskolákban sem petróleumlámpa mellett kellett már tanulni a betűvetést a némedi gyerekeknek, borús őszi-téli délutánokon.

Mint az ország legtöbb településén, Alsónémédiben is az egyházak - a katolikus és református - közösségek tartották fenn az iskolákat. Egy római katolikus elemi iskola működött a Váci Püspökség fennhatósága alatt, és egy református a Dunamelléki Református Egyházkerület gondozásában. Az iskolák az egyházak tulajdonában volt területeken épültek, a reformátusoknak 149, míg a katolikusoknak 1196 kh területű egyházi és iskolai célra elkülönített földbirtoka volt a községben. Mindkét elemi hat osztállyal, három-négy tanítóval működött, osztatlanul, vagyis az I-II., III-IV., V-VI. osztályokat összevonták. Tanítók voltak Alsónémédin a két háború között: Földes Gábor, Gruber Károly, Magyar Sándor, Vargha Zoltán római katolikusok, Csikesz Endre, Bakos István, Szabó Dénes, Mernyó Sándor reformátusok.

Az óvodáskorúak gondozása érdekében már 1915 óta működött községi kisdédóvó, ennek fenntartását törvény írta elő a nagyközségek számára. Az volt a gyakorlat, hogy az 1943-ban például 432 óvodáskorú gyermek felügyeletét megoldották ugyan, de étkeztetésükről gondoskodni már nem tudtak, ezért az asszonyok arra kényszerültek, hogy „kora tavasztól vitték magukkal pici gyermekeiket a határba», mert nem volt, aki haza- és visszakísérje, otthon megébedeltesse őket.

Mozi felállítása, melyre a lakosság körében igény mutatkozott, 1921-ben merült föl a képviselő-testület egyik ülésén, de akkor „nem látták szükségesnek», hogy filmszínházzal gazdagodjék a község. Az indoklás mondhatni - korjelző: „a mostani filmek rossz hatással vannak a fiatalság erkölcsi fejlődésére. Voltak természetesen a hétköznapi élet egyhangúságában hagyományos vallási ünnepek, búcsúk, lakodalmak, bálók, ahol a társaságra vágyó emberek gyakran összejöttek. Az összejövetelek kedvelt helyszíne a községi nagykocsma volt. Visszaemlékezők szerint egy-egy nagyobb bál ritkán ért véget verekedés, bicskázás nélkül. A konfliktusok nem egyszer így „oldódtak» meg, gyökerezhettek ezek akár vallási, akár vagyoni, nem egyszer érzelmi okokban. Ritkán történ olyan nagy esemény, mint amilyen 1933 nyarán amikor a Stylus Filmipari Rt. itt, a falu határában forgatta Gárdonyi: „A bor» című kisregényéből készült filmjét. Rendezője György István, főszereplői Kéry Panna és Jávor Pál voltak. „A darabhoz helyszínnek és statisztának - írja Sisa Imre plébános - Alsónémédi népét és határát választották ki a rendezők. Csak az volt a bosszantó, hogy a rendező csak a jegyzővel beszélt, ez mint kálvinista persze hogy a kálvinistákhoz utasította a katolikus György Istvánt, így csupa református szerepelnek statisztériának. A filmben katalikus mise is van, így végül csak reánk katolikusokra szorultak. Így került aztán templomunk belseje megfilmesítésre, és indult el ország-világ szerte bemutatásra.”

A kulturális egyesületek többnyire vallási alapon szerveződtek, másutt is, Alsónémédiben is. Drien István római katolikus plébános elnöksége és a váci egyházmegye fővédnöksége alatt, 1908-ban alakult meg az „Alsónémédi Katolikus Ifjúsági Egylet». Alapszabály szerint csak katolikus vallású tagokat fogadott be, célja pedig az „ifjúság vallásos, erkölcsös, hazafias nevelése» volt. Ennek érdekében példaadó magatartást, épületes társalgást, a polgári kötelezettségek teljesítését és az erre való nevelés tartotta tagjai számára alapvető követelménynek. Ifjúsága nevelését „népies művek

felolvasásával, a továbbtanulás szorgalmazásával, hit- és erkölcsi, történeti, gazdasági, továbbá elemi közismereti tárgyú előadásokon» keresztül óhajtotta elérni, miközben „tisztas játékokat és multságokat» is szervezett. Jegyzője Földes Gábor kántortanító volt.

Két évvel később, 1910-ben alakították meg az „Alsónémedi Református Kálvin Egyesület»-et, gyakorlatilag ugyanazokkal a célokkal, mint a katolikus ifjúságit. A kettő közötti lényeges különbség abban állt, hogy egyrészt a reformátusok nem csupán az ifjakat, hanem mindenkit befogadtak, aki református hitű volt. Másrészt az „irányított önművelésre» helyezték a hangsúlyt, melynek érdekében könyveket, lapokat szereztek be. Első elnöke Szabó Kálmán, jegyzője Csenkei Imre volt.

A 20-as évek legvégén még két, vallásos alapon szerveződött kulturális egyesület alakult, mindkettő dalárda lévén, a jó hangú némedieket tömörítette. A „Római Katolikus Daloskör» Sisa Imre plébános, a „Református Énekkar» pedig Jakos Lajos református lelkész elnöke alatt kezdte meg működését.

„1928. május elején a református egyházat meglátogatta a Dr Ravasz László református szuperintendens. Az iskolaszék kérésére – mint mondták, a béke és viszonyosság kedvéért – az iskolaszékkel mint rk. hitközsségi képvisellel átmentem a református parókiára tisztelegni. –Ravaszt, ki boldogult Prohászka Ottokár székesfehérvári püspökkel jó összeköttetést tartott, üdvözöltem, mint a pozitív hit ápolóját. Az üdvözlés láthatóan jól esett Ravasznak és a jelenlévő kálvinista és világi előkelőségeknek. ..Délután Ravasz egész kíséretével visszaadta a látogatást.» – emlékezik az eseményre Sisa Imre plébános.

1930-ban összesen 61, hét évvel később 80 iparos működött a községben, többségük egy-két segéddel vagy egészen egyedül. Egy jelentősebb ipari üzem volt: Kovács József benzinnel hajtott 12 lóerős malma, amely általában 3-4 munkást foglalkoztatott. A község tulajdonában lévő szeszfőzdét bérbe adva működtették, bevételeit természetesen közcélokra fordította az önkormányzat.

Az alsónémedi iparosok csak a helyi szükségletekre termeltek, ahogyan ma mondjuk, inkább a szolgáltató szférában működtek: borbélyok, szabók, cipészek, pékek, hentesek, asztalosok, bognárok, kovácsok, néhány ács és kőműves, kádár és lakatos, valamint egy kalapos és egy köteles dolgozott Alsónémedin. 1928-ban próbálkozott először a helybéli iparosság, hogy létrehozza érdekvédelmi szervezetét, az Alsónémedi Iparoskört. Ócsa és Alsónémedi községek Általános Ipartestülete néven működött ugyan egy érdekvédelmi szervezet, de önállósnak akartak. A hatóságok felettlébb gyanúsak találták a szervezkedést. Az alsódabasi járás főszolgabírája nem javasolta a kör megalakításának engedélyezését, mert „nagyon sok megbízhatatlan és gyanús egyén van a tagok között, s amellet a szervezkedés is gyanús, mert mögötte a helybeli zsidók szerepelnek», szölte az indoklás. A megválasztott „új pénztáros egy Weisz nevű pék, a tisztikar is mind gyanús: Nagy Illés a kommün után telepedett le, az alelnök a legnagyobb kommunista».. így ez a kezdeményezés, amely Schreiber Tamás ács és szikvízgyártó nevéhez fűződött, kudarcba fulladt.

Jó néhány évvel később, ekkor már Dobos Andor jegyző bábáskodása mellett, 1937-ben engedélyezték az Iparoskör bejegyzését, melynek alapszabálya „az alsónémedi iparosok erkölcsi és anyagi» felemelését tartotta legfontosabb célkitűzésének. Elnöke Schreiber Tamás szikvízgyártó, alelnöke Bennes Károly szikgyártó volt, választmánya 12 tagból állt. Az alsónémedi Iparoskör egészen 1949-ig működött, amikor feloszlatták Magyarország valamennyi egyesületét, amely 1945. után még fennmaradhatott. Szinte magától értetődő, hogy Alsónémedi gazdái is létrehozták a maguk érdekvédelmi szervezetét, a gazdakört. Az „Alsónémedi Gazdakör, mint a Magyar Gazdaszövetség tagja» 1935-ben készítette el alapszabályát. A 43 alapító tag, döntő többsége földműves volt, a dolgok természetéből, az egyesület jellegéből fakadóan, de érdekes, hogy egy kőművesmester és két nyugalmazott rendőr is szerepelt köztük. Elnöke B. Juhász István, alelnöke Bálint Péter volt és 14 tagú választmány vállalta irányítását. Alapszabálya rögzítette, hogy a Gazdakörnek „politikai kérdésekkel... foglalkoznia nem szabad». Ugyanakkor alapszabályban rögzített céljait érdemes szó szerint idézni, mert azok végül is nem mentesek a társadalom megváltoztatásának, jobbításának igényétől, ilyen értelemben tehát politikai színezettel is bírtak.

A Gazdakör célja „a haza földje és a földművelés iránti szeretet fejlesztése, az ősi földhöz való ragaszkodás fokozása, a falusi élet, a falusi otthon megkedveltetése, a föld és a gazdálkodás jövedelmének gyarapítása, a válságos viszonyok és saját hibájukon kívül kedvezőtlen körülmények közé jutott kisgazdák helyzetének javítása, a földvásárlás és bérlet lehetőségének előmozdítása, a mezőgazdasági munkások érdekének felkarolása, s gondoskodás arról, hogy betegség esetén jó ápolásban részesüljenek, s hogy munkaképtelenné válás esetén is legyen megélhetésük biztosítva.» Céljaik között nem egyedül tagjai, hanem a „község összes gazdasági érdekeinek, valamint szellemi, erkölcsi életének» figyelemmel kísérése, jobbítása, az egész „gazdaközönség» anyagi érdekvédelme is szerepelt. Ami talán a legjelentősebb, a „mezőgazdasági ismeretek terjesztésének s az okszerű gazdálkodásnak» népszerűsítése és bizonyos házi ipar meghonosítása is a felvállalt feladatok között szerepelt, mégpedig azért, hogy a „mezei munkával foglalkozóknak télen is legyen keresetük».

Terveik között szerepelt továbbá, hogy termelő-, fogyasztási-, értékesítő-, földbérlo- és hitelszövetkezetet is létesítenek, jó tenyészállatokat és vetőmagvat szereznek be. A tagok szakismeretének, olvasottságának előmozdítása érdekében gazdasági jellegű szaklapokat, napilapokat, és más „tanulságos folyóiratokat járattak», valamint könyvtárakat is alapítottak. Bejelentették igényüket, hogy javaslatokat nyújthassanak be a képviselőtestület üléseire, melyek a „községet érintő gazdasági, továbbá a tagok és a gazdaközönség érdekeivel» kapcsolatosak. Ugyanakkor arra is jogot formáltak, hogy a „község gazdasági viszonyainak javítása érdekében előterjesztéseket» intézzenek a vármegye gazdasági egyesületéhez, nemkülönben az országos szervezethez.

A II. világháború és az azt követő Rákosi- évek megpróbáltatásai (1945-1957)

Alsónémedi népe a polgárosulás biztonságában, mindenfajta szélsőségektől mentes társadalomban képzelte el megtalálni boldogulását. A háborúra való készülés, majd Magyarország hadba lépése azonban valamennyi reményt megghiúsított. Ismét jöttek a behívóparancsok, ismét életerős férfiak százait hurcolták az orosz frontokra, aki közül újra, nagyon sokan, soha többé nem láthatták viszont szeretteiket.

A II. világháború a község lakóitól is sok áldozatot követelt, súlyos veszteségek érték a fronton harcoló katonákat. A céltalanul elhúzódó háború a lakosság anyagi erőforrásait is kimerítette. A község a háború folyamán két ízben is kapott légítámadást, sőt 62 napon át hadszíntér volt. Részben hadi cselekmények, részben bombázás miatt életet vesztette 17 polgári személy is. A harminc elhurcolt személyből 15 nem tért vissza. Bombatalálat is érte Alsónémedit, ekkor lett rommá a Horváth-féle kocsmá. Még kilátástalanabbá vált a helyzet, amikor 1944. november 2-án a Vörös Hadsereg alakulatai elfoglalták, és közel fél esztendeig ténylegesen is megszállás alatt tartották a községet. Alsónémedi a Budapestért folyó harcok egyik harcálláspontja, sőt a harcoló szovjet katonák utánpótlási bázisa volt.

A falu határán „páncélelhárító árok» épült, az iskolákban, az óvodákban 4000 személyes hadikórház működött, s ami talán a legnagyobb gondot okozta, hogy a község lakossága kénytelen volt élelmiszerekkel ellátni a harcolókat. Még 1945 márciusában - tehát Budapest ostromának befejezése után - is arról olvashatunk, hogy „az itt állomásozó orosz katonai alakulatoknak naponta 40-50 q krumplit, kukoricát és 20 db (!) tehenet kell leadni». A mindennapi életet a félelem és bizonytalanság uralta. A frontharcokban elvadult katonák százai gátlástalanul követeltek mindent, amiből szükeket láttak, legyen az asszony vagy bármi más: élelmiszer, ital - és sorolhatnánk. Azt nem lehet talán mondani, hogy a rablás, fosztogatás és erőszak „intézményesen» működött volna, de sok esetben előfordult, hogy a rendfenntartó erők sem bírtak a gátlástalan garázdálkodókkal.

Igaz ugyan, hogy egy 1945. április 16-án kelt jegyzőkönyv szerint Alsónémediből „az oroszok kivonultak», ám a hadiállapot továbbra is megmaradt: «A község terülte állandó orosz katonai átvonulási hely, valamint állandó táborozási helye különféle alakulatoknak huzamosabb időre, mint például... az itt lévő tisztiiskola 600 fővel. Az állandó kézi és írás szolgáltatások, természetbeni-, élelmiszeri cikkek beszerzése, az átvonuló alakulatok elszállásolása» újabb és újabb terheket és félelmet rótt a lakosságra. Ráadásul, véletlen balesetek is voltak, „több aknaszerencsétlenség történt a határban» - olvashatjuk egy 1945. április 16-án íródott jegyzőkönyvben.

„Kérésem támogatására legyen szabad felhoznom, hogy a községben alig van ember, aki úgy járt volna, mint én. Az oroszok a lakásomból kilakoltattak, mindenemből kifosztottak, lovaimat, teheneimet elvitték, pusztá házamon kívül még egy szöveget sem hagytak meg számomra. Anyagi károm igen nagy, melyet csak hosszú évek során tudok pótolni...»

Gyakorlatilag követhetetlen volt, hogy a hadsereg által igénybe vett állatok, főleg lovak mikor kinek a tulajdonába kerültek. Mindenesetre 1945. július 12-i ülésén a képviselő-testület elutasítani volt kénytelen a kártalanítási kérelmeket, mert nem állt módjában „az orosz hadsereg által igénybe vett állatok» eredeti tulajdonosait kárpótolni, és senkit sem, bármekkora anyagi kár érte is őt. Mondani sem kell talán, hogy a mezőgazdasági munkák elvégzéséhez volt, illetve lett volna múlhatatlanul szükséges az igavonó, minden gazda számára. A földek megművelését azonban elsősorban nem is ezek, hanem a munkák elvégzése szempontjából ekkor lehetetlen viszonyok, a közbiztonság hiánya akadályozta. 1944 őszén és 1945 kora tavaszán nem lehetett kimenni a határba: márciusban még nem volt betakarítva a kukorica, a burgonya, a cukorrépa, a napraforgó.

Nemcsak a határ mutatott ekkor siralmas képet, hanem maga a község is. 1944-ben 1198 ház állott, melyből 136 sérült meg a harcok, légítámadások következményeképpen: 94 könnyebben, 21 súlyosan, végül 21 pedig rommá vált.

Tovább nehezítette a helyzetet, hogy „az orosz bevonulás alkalmával elhagyták» állomáshelyüket a községi tisztviselők. Legalábbis a képviselő-testület 1945. június 5-i jegyzőkönyvében ez szerepel, de van olyan forrás, amelyik a „jegyző úr elhurcolásáról» beszél. Miután Dobos Andor, a szóban forgó jegyző, 1945 áprilisában visszatért, igazolták és újra elfoglalhatta hivatalát Alsónémedin.

Mégis, éppen a legsúlyosabb bizonytalanság idején nem volt jegyző, nem volt hivatalban a községi bíró és nem működött a képviselő-testület. A szovjet katonai hatóságok, ahogyan az ország szinte valamennyi településén, Alsónémediben is kijelöltek embereket, hogy megszervezzék a lakosság és a katonaság kényszerű együttélését. Nyilvánvaló és természetes, hogy a harcoló alakulatok ellátása volt a katonai vezetés elsődleges, ha nem egyetlen célja: kellett olyan emberek, akik polgári eszközökkel segítik a katonai szükségletek kielégítését. Általában nem küldték el a régi alkalmazottakat vagy választott tisztségviselőket, de Alsónémediben még ez is megtörtént. Burián Imre segédjegyzőt például az orosz hatóságok küldték el állásából. A katonai helyőrség parancsnokai a nekik megfelelő embereket ültették a lakosság nyakára.

Ez történt például Lukácsi Istvánnal, Kecskés Zsigmonddal, Lukácsi Imrével, Lukácsi Pállal, Nagy Gáborral, akiket az orosz hatóságok elvittek, a hozzátartozók sem tudták, hogy milyen okokból.

1946. augusztus 23-án már Kerekes Menyhért (FKgP) községi bíró állt az előjáróság élén, éppen amiatt, mert az MKP vezető szerepét Alsónémedi ekkor nem fogadta még el. Az FKgP programja volt a legvonzóbb a lakosság számára, és ennek a pártnak a tisztségviselőben, tagjaiban bíztak meg. Kerekes Menyhért hivatalának viselése idején, 1949-ben elhunyt. Képviselő társai jegyzőkönyvben örökítették meg „munkásságának érdemeit... és a gyász és megemlékezés jeléül egy perces néma felállással» adóztak emlékének.

Alsónémedi 1946 tájkára kezdte nagyjából kiheverni háborús sérüléseit, majd egy látványosabb gyarapodás vette kezdetét. Tatarozták a közintézmények épületeit is, orvosi és jegyzőlakást építettek, új felszereléseket kapott és napközi otthonossá bővült a községi óvoda, kitisztították a határbéli közutakat és erőfeszítéseket tett az előjáróság azért, hogy egészséges ivóvíz legyen Alsónémedin. 1946-ban községi állatorvosi állást is akart rendszeresíteni az előjáróság, melynek szükségességét állatszámhlási adatokkal indokolták. Eszerint 1000-nél több szarvasmarha, 679 ló, 1200 sertés várt állategészségügyi felügyeletre. Az adatok azt is igazolják, hogy a háborúban erőteljesen megcsappant állatállomány egy év alatt regenerálódott.

A mindennapi életben az emberek ekkor még nem érzékelhették, hogy nincs minden rendben, az országos politikában. Alsónémedin különösen azért nem, mert egyrészt az emberek bizalmát élvező vezetők, köztük régi, kipróbált emberek vitték a község házában az ügyeket. Másrészt az MKP helyi szervezete 1945 nyarán elég határozott volt ahhoz, hogy leváltsa, sőt soraiból kizárja a hatalmával visszaélő vezető funkcionáriusát, ki nem az emberek bizalmának, hanem orosz tudásának köszönhette néhány hónapig tartó pünkösdi királyságát.

1946-ban aztán, de különösen 1947-től egyre sűrűbben mutatkoztak a hatalomra törés erőszakos jelei, úgy az MKP, mint az SZDP helyi szervezeteinek ténykedéseiben. Önkényes székházfoglalás, helyi „baloldali blokk” szervezésén keresztül hisztériakeltés a községi vezetők ellen, Dobos Andor ellen fegyelmi eljárás indíttatása az alispáni hivatal előtt, amely kezdeményezések és cselekedetek, bár nem sok eredménnyel jártak, újra- és újra bizonytalanságot ébresztettek a lakosságban.

Dobos Andor ügye azért is figyelmet érdemel, mert mint koncepciós ügy, talán az elsők közül való. Dobos Andor Alsónémedi jegyzője volt immár 11 esztendeje, emberséggel és tisztességgel látta el feladatait. Ellene 1944-ben támadó cikk jelent meg a Magyarság című lapban, mert nem hajtotta végre a nyilasok embertelen intézkedéseit és nem engedte elhurcolni Alsónémedi leventéit. Ilyen előzmények után azt olvashatjuk a nemzeti bizottság egyik 1947-es jegyzőkönyvében, hogy a jegyzőt az MKP feljelentette, mert „van időszak, amikor jól tevékenykedik a baloldali blokknak», máskor hanyag. A község mérvadó képviselői - amikor - eléjük került az ügy, egy emberként álltak ki mellette, mégsem akadályozhatták meg azt, hogy egy évvel később, 1948 októberében, szinte egyik napról a másikra, nyugdíjba ne küldjék.

Alsónémedin 1950. október 26-án alakult meg a községi tanács. Az ünnepélyes aktuson megjelent a járási párttitkár, a járási és a megyei tanács több küldötte, a Hazafias Népfront elnöke, valamint a „megválasztott 59 rendes és 20 póttag és kb. 120 vendég.” Ugyancsak „egyhangúan” megválasztották a végrehajtó bizottság kilenc tagját: Kránicz Istvánt, Nagy Dezsőt, Sinkó Andrásné, Szabó Józsefnét, Surányi Sándort, Magyar Mihályt, Kerekes Sándort, Hegedűs Józsefet, Kispál Istvánt. A VB Kránicz Istvánt elnökhelyettesnek és Hegedűs Józsefet titkárnak választotta. Gajda József, a Dabasi Járási Tanács VB kiküldötte ezt az egész eseményt úgy jellemezte, hogy „hatalmas lépéseket teszünk a szocializmus felé... és a legszilárdabb védőbástyái leszünk a Békefront magyarországi szakaszán.”

A megalakult tanács, illetve a hivatali apparátus legfontosabb feladata 1956-ig a kötelező beszolgáltatás végrehajtása, valamint termelőszövetkezeti csoport(ok) megszervezése volt. A magyarországi gyakorlatnak megfelelően a beszolgáltatás Alsónémedin is együtt járt a házkutatások és padlássöprések sorozatával. Különböző jogcím alapján több embert elhurcoltak, pl. az egyik legismertebb némedi gazdát, Acsai Jenőt. Előfordult olyan eset is, mint Balogh Jenőné ügye, amikor a házába betérő elszámoltatási bizottsághoz virágcserepet vágott. Ezért bíróság elé, majd börtön-

be került. A kulákoknak nevezett gazdáknak 1950-1952 között esténként be kellett menni a tanácsházára jelenteni, hogy aznap mit dolgoztak. Előfordult olyan eset is, hogy néhány órára bezárták a község háza pincéjébe a kulákokat, hogy megfélemlítsék őket. A beszolgáltatás teljesítése még arra is kényszerítette a gazdákat, hogy Tolnáig elkocsiztak napraforgót vásárolni, ugyanis ezzel a növényvel több búzát kiválthattak a beadás alól. Ráadásul az ostoba, ésszerűtlen parancsokkal gyötörték őket. Acsai Miklós visszaemlékezése szerint 1950 májusában, „amikor már egy méter magas volt a zab, a tanácselnök kitalálta, hogy vessünk a sorok közé lucernát. A vetőmagot ők adják, de ki kell fizessük. Egy szál lucerna sok, de annyi nem kelt ki. Hasonló marhaságot eszeltek ki decemberben. Kemény hideg volt, a föld úgy megfagyott, hogy a kocsikerék nem hagyott maga után nyomot a homokban. Ekkor adták ki az ukázt, vessünk be 80 négyszöglet búzával. Pedig tudták, hogy már a kenyérbe valóból is kifogytunk, a beszolgáltatás mindent elvitt. Mit tehettem? Túrtem, mint a birka. Vettem 80 kg vetőmagot a szomszédtól és elszórtam a fagyos ugaron. A többi kulák is ezt tette. Etettük a varjakat, mi meg éhezünk.”

Tanácselnökök: 1950-1951 Kránitz István, 1951-1954 Kispál István, 1954-1956 Lepsik Boldizsár, 1956-1957 Nagy István, 1957-1958 Kispál István, 1958-1963 Tóth József, 1963-1969 Takács Ernő, 1969-1971 Kardos János, 1971-1983 Gasparik Pál, 1984-1989 Fülöp Józsefné

Az 1956. október 23-i budapesti események után rögtön megmozdult a vidék is. Alsónémedin október 24-én a forradalom melletti tüntetés volt, leverték a vörös csillagokat az FMSZ, a tanácsháza és más középületek tetejéről, és kitűzték a nemzeti zászlót. Október 28-án egy csoport megtámadta a rákosista korszakban vezető szerepet vállaló Balla és Sztanyek családot, de komolyabb sérülést nem szenvedett senki. Ugyancsak ezen a napon a tanácsházát „megszállta a fiatalság» és ott a nemzeti zászlóból késsel kivágták a rákosista címet. Követelésükre a tanácsi apparátus elhagyta a hivatalt. Majd a rendőrség elé vonultak, ahol lefegyverezték a rendőröket, akik ezután elhagyták a községet. Délután 5-6 óra tájban hangosbeszélőn hívták a lakosságot a tanácsháza elé a Nemzeti Bizottság és a nemzetőrség tagjainak megválasztására, amire aztán csak másnap került sor. Október 29-én a 21 tagú Nemzeti bizottságot az öszszegyűlt mintegy ezer ember „közfelkiáltással» megválasztotta. Elnöke Nagy Károly, elnökhelyettese Lovas Ferenc, titkára Szijártó Ernő lett. Ugyancsak megalakították a 40 fős nemzetőrséget, melynek parancsnokai Szántó Boldizsár (Felszeg) és Juhász Rezső (Alszeg) lettek. Ez a két megválasztott szerv biztosította a község rendjét és nyugalomát. A közeleli fővárosban harcoló felkelők és a kórházak részére élelmiszerek (főleg burgonya és tej) gyűjtését szervezték meg a községben Nyitrai Endre és Kerekes János tanárok vezetésével. Jellemző az itteni Nemzeti Bizottság működésére, hogy Schlachta István katolikus káplán javaslatára azt a határozatot hozta a hatgyerekes Varga párttitkár esetében, hogy neki és családjának feltétlenül biztosítani kell Alsónémedin a lakást addig, amíg a hajdúsági szülőfalujába rendezett körülmények közé tud visszatérni. Ezekben a napokban Lovas Ferenc kísérletet tett a Kisgazdapárt megszervezésére, de az idő rövidege miatt nem sikerült a vállalkozás. Fegyveres harc elkerülte a települést (átvonuló orosz katonák lövöldöztek elrettentés végett a levegőbe), bár október 31-én közel került hozzá, ugyanis a Csipahegyen lévő magyar tüzéreg parancsnokának, Boza hadnagynak szándékában állt a közeledő szovjet csapatokra tüzet nyitni. Az 1956-os budapesti harci eseményekhez tartozik az is, hogy az ott elesett szovjet katonák egy részét (mintegy 700-800 halottal) Alsónémedin a Birgejárás Szőlők részén temették el 50-60 tömegsírban. A sírokat orosz nyelvű táblákkal jelölték meg, majd 1958 nyarán hantolták ki és szállították el a holttesteket Budára. A következő év elején azonban megkezdődtek a letartóztatások Alsónémedin is a forradalomban való részvétel miatt. A Pest Megyei Bíróságon első fokon Kránitz Jánost gyilkossági kísérlet vádjával 10 év, Surányi Károlyt 6 év, Szlovicsák Ágostont 5 év és a 16 éves Kránitz Ferencet 2 év börtönre ítélték. Másodfokon Kránitz János ítéletét helybenhagyták, Surányi Károly büntetését 2 évre, Szlovicsák Ágoston büntetését 2 évre, Kránitz Ferenc büntetését 1 évre (az utóbbit három év próbaidőre felfüggesztve) mérsékeltek. 1957. március elején őrizetbe vették „közbiztonság veszélyeztetése» címen Acsai Balázst, Horváth Dánielt, Szántó Boldizsárt. A későbbiekben rendőri felügyelet alá került Cseri Jenő, Horváth Dániel, Lovas Ferenc. A letartóztatottakat súlyosan bántalmazták. Nyitrai Endre tanár ellen fegyelmi eljárást indítottak a felkelők részére végzett élelmiszer-gyűjtés megszervezése miatt.

ASE

A második világháború utáni években fellendült az Alsónémedi sportélet, elsősorban a labdarúgás. 1949 után viszont „hol volt sportélet, hol nem». A sportkedvelők 1957 tavaszán fogtak hozzá a helyi sport megindításához, egyúttal beneveztek a járási labdarúgó bajnokságba. A későbbiekben is a foci maradt a legfontosabb, legnépszerűbb sportág Alsónémedin. 1959-ben a Labdarúgó Szakosztálynak már két csapata (felnőtt és ifjúsági) működött Bobák László

vezetésével és Bereczki Gábor edző segítségével. A kezdettől fontosnak tartotta a vezetőség „a közösség szellem az egybe tartozás módját a bajnoki mérkőzések után szerény körülmények között játékosok részére adott hűsítő italokon keresztül.” Ekkor már működött Sakk Szakosztály (dr. Helméczy Mátyás vezetésével), Asztalitenisz Szakosztály és Kézilabda Szakosztály (utóbbi kettő Gergely Győző vezetésével).

Kezdetben csak a tanácsi évi öt-, tíz-, majd harmincezer forint, 1974-től főig a szakszövetkezet (évi ötvenezer forint) anyagi támogatásával működtek. A párt és tanácsi szervek közvetlenül beleszóltak a sportirányításba, elsősorban a vezetőség „megválasztásába», ami megfelelt az akkori általános gyakorlatnak. Az 1960-as években a focistákat Kecskeméti Gábor, a sakkozókat Rothauser Ferenc irányította. A viszonylag szerény teljesítmény alapján a járási bajnokságon csak a középszintre jutottak. Ennek okát a helybeliek abban látták, hogy a tehetséges fiatalembereknek - miután megnősültek - nem maradt idejük a sportolásra, főleg a háztáji munkák miatt. A sportvezetők gyakran váltották egymást: 1973-ban lett Bereczki Béla vezető, Bernhardt Alajos edző, 1975-ben pedig Kiss Gábor elnök és Szarka Sándor az edző. A labdarúgó sportolók felnőttek és ifjúságiak 38-an, a sakkozók 8-an voltak. Emellett az iskolás-korosztályú birkózók működtek eredményesen. Pl. 1985-ben az Országos Területi Bajnokságon I. helyezést ért el Pieczka Zsolt birkózó.

Meg kell említeni még az innen elszármazott és máshol szép eredményeket elért sportembereket. Juhász István az FTC játékosaként az 1968-as mexikói olimpián szerepelt a magyar aranyérmes labdarúgó csapatban. Vigh László testnevelő tanárként Alsónémediről indult edzői pályafutására, akinek neve végül is többszörös olimpiai és világbajnoki aranyérmes tanítványa, Magyar Zoltán révén vált világszerte ismertté.

ASE labdarúgó csapata és elnöksége az 1950-es években

Juhász István, olimpiai bajnok

Alsónémedi település szerkezete

Alsónémedi földrajzi helyzete révén is érdemes a néprajzi kutatók érdeklődésére, mint a törökkor utáni időkben egyre fontosabb szerepű Pest városa tágabb szomszédságának egyik magyar faluja, majd a világvárossá növekvő főváros, Budapest ellátási körzetébe tartozó település, az Alföld északi része népi műveltsége értékelése szempontjából sok tanulságot rejtegethet.

Ha valaki 1950-1960 között rendszeresen átutazott községünkön, a XIX. századi Magyarország számos vonását, nemegyszer költőien hangulatos elemeit ismerhette fel. Különösképp elmondható ez az alsónémedi településképről, mind a települési rendről, mind az építkezési módokról. Az utóbbi másfél évtizedet nem számítva, a község központi magjában illetve fő útvonalán a különösen sok régi ház szinte szabadterti néprajzi múzeumi hangulatot teremtett.

A község maga is egy a környezetéből enyhén (vagy alig) kiemelkedő homokháton települt. Különösen jól lehet ezt látni a keleti határrészből, de megfigyelhető délnyugati, nyugati irányból is a falumag kiemelkedettsége. Szólnunk kell arról, hogy a némediek között általánosan elterjedt annak a hagyománya, hogy a község települési magja eredetileg a Hatháza névvel jelölt helyen volt. (Ó utca és környéke) Tudni vélik, hogy onnan tevődött át a falu magja a mai Fő útra,

a katolikus templom mellé. Noha nincsen elegendő támpontunk ennek a hagyománynak a bővebb elemzéséhez, nem jelentéktelen a község úti falu jellegének kialakulása szempontjából. Amennyiben ugyanis szervezett, tudatos átszervezés zajlott le a községben, eléggé érthetővé válhat a település racionális berendezettsége, a vallási csoportosulás és más egyéb jellegzetesség.

Alsónémedi településformája mai állapotában úti falunak tűnik. Olyan község, amelynek fő tengelye a települést átszelő északnyugat-délkeleti főirányú út. A község az eredeti úti faluból utcás faluvá fejlődött, mivel részben párhuzamos utcák keletkeztek, mint például a Kossuth utca, vagy a településből kivezető utak mellett utcák, házsorok épültek. Ezek közül talán a legrégebbi a Dunaharaszti vezető út utcája. Az így sokfelé kiágazódó utcahálózatot további keresztutcák, sorok kötötték össze, egészítették ki.

A némedi határ alkalmas volt a szőlőtelepítésre. A szőlőkben gunyhókat építettek. Ezek szerszám és bortárolás, szőlőfeldolgozás mellett ideiglenesen használt lakóhelyek is voltak. A szőlőben foglalatoskodók kint hálhattak, de ezekben húzódtak meg a szőlő őrzői is. Az alkalmanként kint dolgozók a mostoha időjárás előtt a gunyhókban kereshettek menedéket.

Alsónémedi hagyományos építkezésében a legfontosabb építőanyag a föld, az agyag volt. A község határának északkeleti részében jó minőségű építési agyagot tárhattak fel, termelhetek ki, amit szekereken hordtak a falubeli építkezési színhelyre. A némediek emlékezete szerint a legrégebb lakóházak között nem volt ritka a sövényfonásos falú. A ház vázát oszlopokból, ágasokból építették meg. Alsónémedi népi építkezésének, elsősorban hagyományos lakóházainak leíró ismertetése alapján kísérletet tehetünk arra, hogy meghatározzuk községünk népi műveltségének helyét a magyar népterület egészében és a hazai népi kultúra fejlődésében. Mint arra utaltunk, lényegében az Alföldre a későközépkor óta jellemző ún. középmagyar háztípus jellegzetességeit lelhetjük fel Alsónémedi még ma is álló vagy a közelmúltig használt épületeiben. Arra kell azonban felfigyelnünk, hogy a némediek különösen hagyományőrző életvitelt folytattak a legutóbbi évtizedekig.

A jelenkorban gyökeresen átalakuló alsónémedi életvitel, azon belül a lakóházak és az építő gyakorlat a korábbi időszak nehéz viszonyainak, a magyar parasztság akaratlan elszigeteltségének emlékét is magában hordozta. Az a szeretet, ahogy az alsónémediek majd ezerszázados helyi történetük iránt érdeklődnek, a kutatót is, a művelődés munkásait is további munkára buzdítja, más közösség előtt pedig követendő példának is szolgálhat.

A szövegrészleteket településünkről eddig már megjelent kiadványokból válogattuk, ha részletesebben meg szeretne ismerkedni Alsónémedi történetének 950 évével, a következő műveket ajánljuk elolvasásra:

Alsónémedi története és néprajza, szerk.: Balassa Iván, Alsónémedi, 1980.

Dr. Kisfaludy Katalin, Dr. Szabó Attila, Szőgyi Lenke: Alsónémedi XX. századi történelme, Alsónémedi, 2000.

Juhász Sándorné: Az Alsónémedi Református Egyházközség története, Szentgotthárd

Jakab Mária-Benkó Péter: Az Alsónémedi Római Katolikus Templom és Egyházközség története, Alsónémedi, 2006.

Elhull a virág, eliramlik az élet – Alsónémedi Képeskönyve, szerk. Bálint István János, Alsónémedi, 2011.

Útravaló-turisztikai füzet, szerk. Bálint István János, Alsónémedi, 2013.

Dr. György Balázs ny. polgármester korábbi jubileumi beszédei

Alsónémedi fennállásának 930. évfordulója Faluház avató – 1997

Tisztelt Ünneplők, Kedves Vendégeink! Ünnepe az ünnepeben ez a mai alkalom, hiszen ünnepi beszédemmel kezdetét veszi egy ünnepségsorozat, melyet ezen ősi magyar település 930 éves fennállásának méltó emlékezésére rendeztünk. Az emberi emlékezet véges és olykor bizonytalan is. Ezért az elmúlt idők történetét csak hiteles tárgyi és írásos emlékekből tudjuk megalkotni. Ezek segítségével az idők sodrában eltűnt nemzedékek életét újra feleleveníthetjük, törekvéseiket, harcaikat megrajzolhatjuk. Az elmúlt időkkel való foglalkozás nem öncélú és nem is haszontalan dolog. Sőt igen fontos a múlt ismerete egy nemzet, de egy kisebb közösség, mint pl. egy falu életében is. Egyrészt megismerhetjük, őseink életét, küzdelmeit, másrészt szinte minden mai problémánk gyökere a közeli vagy távoli múltból ered, így ezek ismerete a jelen problémáink közötti eligazodásban és egyben útjelzőként is szolgál a jövőre nézve.

Alsónémediek! Nemzetünk és népünk átfogó történelmét iskolai tanulmányaink során tanuljuk. A szűkebb haza, a szülőhely egy falu története feltáratlan volta miatt a legtöbbször az elmúlt idők homályában marad. Pedig nem lehet érdektelen senki számára, különösen annak, aki ide született és itt él, hogy ősei miképpen éltek meg az előző, ugyancsak küzdelmes évszázadokat. Egy 1961-ben publikált levéltári munka alapján 1067-re vezethetjük vissza e település eredetét.

Régészeti ásatások azt mutatják, hogy már több mint 4000 évvel ezelőtt is jelentős élet volt e helyen. Közvetlen a honfoglalás után, mikor a nyugati kalandozások kora véget ért, községünk mai területe az Árpád nemzetség birtoka lett. Ettől kezdve kisebb megszakításokkal mindig lakott település. A XIII. században, amikor a vándorló földművelést felváltotta a szabályozott talajváltás, a tempom körül állandó belső telkeket alakítottak ki maguknak és innen jártak ki a földjeikre azokat megművelni. A földművelés mellett az állattartás játszott még igen nagy szerepet az itt élők életében.

Némediből nőtt ki már a XX. Században Gyál és Felsőpakony község is. Ez is és még számtalan tény arra utal, hogy Némedi meghatározó volt a környék akkori települései között. Buda közelsége akkor – s talán ma is – jó hatással volt a falu fejlődésére. E település is, mint a többi magyar falu az évszázadok során több felszabadulást ért meg. Feldúlták a tatárok, a törökök. A törökök elől igen okosan elvonultak északi irányba, mentve így magukat és állataikat.

A Rákóczi szabadságharc idején nem önként, hanem kényszerből kellett elhagyniuk az ősi földet. Azonban ekkor nem mentek messzire, hanem az ócsai erdőkben, és Sáriban húzták meg magukat.

Az említett nehézségek ellenére a falu teljesen sosem semmisült meg, míg a környező települések körül néhányat a történelem szele végleg elsodort.

Őseink jól megvetették a lábukat ezen a változatos talajú gyönyörű vidéken. Az írásos emlékek azt is bizonyítják, hogy a némediek sokszor anyagi, sőt emberáldozatot is hoztak a hazáért. Valószínűsíthetjük, hogy részt vettünk a Dózsa-féle felkelésben is. Az 1848-as eseményekben való részvételünket mindannyian ismerjük. A Szabadság téri emlékmű azoknak a nevért őrzi, akik az I. világháborúban veszítették életüket. Nincs egy éve, hogy a második világhétségben elhunytak emlékére a Dózsa téren emeltünk emlékművet.

Alsónémedi 930 éves történelmének során döntően magyarok által lakott település volt. Ez az adottság a hagyományos gazdálkodás, az egyházak összetartó ereje, s még sok más tényező alakította ki azt a közösséget, állította fel azokat az értékrendeket, melyeket ma mi is képviselünk. E közösség biztonságos hátteret adott tagjainak, rendjével, követelményrendszerével segítette a közösség apraját-nagyját, az egyénnek és a köznek egyformán hasznos magatartásformák megtalálásában.

A zártság egyben az összefogást is magában hordozta és hordozza – remélem – ma is. A zártság, mint azt a történelem számtalan példáján át láthatjuk, megtartó, fenntartó erő is.

Tisztelt Ünneplők! Ha visszagondolnak beszédem eddigi részére, érezhetik, hogy időben valahol a XX. század első éveiben járunk. Összefoglalva talán elfogadható az a vélemény, hogy Alsónémedi sohasem volt a történelem fő sodrában. Mint megannyi más kisközség lakossága, Alsónémedi népe is élte a maga küzdelmes hétköznapi életét. Nehéz paraszti munkával kereste kenyerét. Életmódját, életvitelét, a megélhetését elsősorban biztosító mezőgazdaság alakította, igényei is ehhez igazodtak, miközben életlehetőségei nem sokat bővültek a XX. század első felében.

A lendületes fejlődésnek a két háború között gátat szabott, hogy településünket elkerülték az akkori Budapest környéki vasútépítések. Elkerülték annak ellenére, hogy a tervek készen voltak, sőt egy HÉV vonal kiépítése is szerepelt a korabeli elképzelésekben. A főbb közlekedési utak ekkor még szintén elkerülték Némedit. 1924-ben Ócsával és Harasztival kötöttek össze bennünket közúton. 1933-ban kezdik építeni a mai 50-es utat. 1926-tól volt csak buszközlekedés Haraszi irányába. 1926 nevezetes év! Ekkor ér ide a villany! Óvodát és elemi iskolát a két egyház tartott fenn. Ritkán történt olyan nagy esemény a faluban, mint amilyen 1933 nyarán. Filmet forgattak, címe „A bor”. Egyik főszereplő Jávor Pál volt. A statisztákat a némediek adták. Ezekben az években szigorúan vallási alapon kulturális egyesületek, dalárdák alakultak. A helyi ipar a két világháború között alig fejlődött, ill. a kisipar gyarapodott csupán. Ennek magyarázata a főváros közelségében keresendő. A második világháborúra való készülődés a magyar hadba lépés Némedin is sok reményt hiúsított meg a kívánt polgárosodás folyamatában.

Némedi 1946 tájkára kezdte kiheverni a háborús sérüléseket, kezdetét vette egy látványosabb gyarapodás. A mindennapi életben az emberek ekkor még nem érzékelték, hogy nincs minden rendben az országos politikában. Itt különösen azért nem, mert a vezetők élvezték a nép bizalmát. '47-48-ra mindenki számára kiderült, hogy az öntevékenység ideje lejárt. Jöttek a tisztogatások nálunk is. Szétmorzsolódtak a nemzeti pártok. Alsónémedinek sem volt természetesen semmiféle lehetősége, hogy külön úton járjon. 1950. október 26-án alakult meg a községi tanács. Ez a rendszer egészen 1990. szeptember 30-ig tartott.

Tisztelt Alsónémediek! Az 1990-es évek első felében egy újságíró Alsónémedit bemutató cikkének a következő címet adta: „50 éves lemaradást kell behozni!” A cím sajnos találó volt. Éreztük tudtuk mi ezt, amikor az első '45 utáni szabad választáskor számot vetettünk. Tudtuk, de természetesen nem dicsekedtünk vele. E helyett, immár 7 esztendeje azon fáradozunk – bevonva Önöket is –, hogy ezt a fél évszázados lemaradást mielőbb lefaragjuk. Alsónémedi az utóbbi 7 évben önjerejéből sokat fejlődött. Különösen

sokat áldoztunk az alapvető oktatás tárgyi feltételeinek javítására. Az ide fordított pénz véleményem szerint a legjobb befektetés. Úgy tudom, hogy a Némediből középiskolába felvételt nyert gyermekeket mindenütt szeretik. Rendelkeznek az innen kikerülő ifjak olyan értékrenddel, melyet máshol már nem alakítanak ki. Természetesen ez a szülő és iskola közös eredménye. Büszkék vagyunk arra, hogy nagyobb részt saját erőből van már egészséges ivóvizünk. Külföldi tőke segítségével mintegy 1400 telefonvonalon kommunikálhatunk. Községünk északi vállalkozói területein vert gyökeret egy nagy élelmiszerkereskedelmi cég, enyhítve foglalkoztatási gondjainkat. A legfrissebb hír, hogy az utolsó közmű - a szennyvízcsatorna - építésére elnyertük a 30, ill. 40 %-os állami támogatást. Tulajdonképpen már csak ez van hátra, s azután a szilárd burkolatú utak következnek.

Mi sem tudjuk azonban kivonni magunkat a nagy társadalmi változásokból, így aztán Némedin is igen keveset fordítunk közművelődésre. E lemaradásból pótolunk ma azzal, hogy felavatom a falu-házát. Ugyancsak a kultúra része az évente megrendezésre kerülő Széchenyi Napok is.

Tisztelt Ünneplők! Én úgy értékelem, hogy Alsónémedi nevét az elmúlt 7 évben megismerte az ország. Néhány olyan jó ügy élére álltunk, melyeknek komoly eredménye lett. Köszönhető ez a megfontolt, kiszámítható, szélsőségektől mindig mentes közösségi vezetésnek. Tudatában vagyunk lehetőségeinknek, ugyanakkor ismerjük saját korlátainkat. Meggyőződésünk, hogy jó úton haladunk. Nem fenyeget bennünket a csőd, kis lépésekkel, de biztosan hajtunk végre hátralevő feladatokat az Önök bizalmából.

Tisztelt Alsónémediek! Fennmaradtunk immár 930 hosszú éven át azért, mert őseink igen erős hittel bírtak. Hittek önmagukban, hittek az Istenben. Erős volt bennük a haza, a szűkebb haza a falu iránti szeretet. Összetartottak, segítették egymás, együtt sírtak, együtt vigadtak. Hiszem, hogy ha ez a település továbbra is virágozni és fejlődni akar, akkor tisztelni és ápolni kell őseink ránk maradt örökségét. Úgy legyen!

Ökumenikus Istentisztelet, községünk 940 éves évfordulója alkalmából – 2007. november 19.

Tisztelt Alsónémediek!

Felgyorsult világunkban is minden ember életében kell lennie egy helynek, melynek nevét meghallván megdobban a szíve, s régi emlékek elevenednek meg gondolataiban. Szülőföldünkhöz, felnövekedésünk helyéhez különleges kapcsolat fűz bennünket. Ez az a hely, ahol családunk, rokonaink, elődeink dolgoztak, éltek-haltak.

Ünneplő Alsónémediek! Országunk és társadalmunk számos különböző, kisebb-nagyobb helyi tömörülésből, sokféle közösségből áll. A legtöbb ezek közül ma is falu, tehát olyan - viszonylag kicsiny - települési egység, amelynek lakói hosszú századokon át zömmel hagyományosan agrárgazdálkodással foglalkoztak. Mai települési formáink közül a legrégebbi, a leghagyományosabb a falu. A feudális kor falujának alaptípusa, amely az akkori járadékokkal, szolgáltatásokkal terhelt jobbágyparaszti települési egysége volt, előbb a középkori Európa nyugati részein alakult ki. Magyarországi változata némi késéssel, a XIV. századra vált általánossá, az új gazdasági-társadalmi rendszer kiépülésével járó hosszú átalakulási folyamat eredményeként, amelynek üteme tájegységek szerint változott! Népeiségünk nagy többsége, - több mint kétharmada - még a 19. század végén a XX. század elején is ilyen falvakban élt. Csak a sok szenvedést és változást hozó múlt század vége felé csökkent a falun élők aránya az össznépeesség felénél kevesebbre.

A haza, földrajzi értelemben elsősorban lakóhelyünket, jelenti. Hazaszeretetünk legtermészetesebb megnyilvánulása, a lakóhelyünk szeretete. Számunkra Alsónémedi jelenti a gyermekkort, a családot, az otthon. Nekünk ismerős itt minden utca, nekünk mesél itt minden ház, s nekünk mondja el itt minden titkát a határ. E község örömeink s bánatunk helyszíne, e község a jelenünk és reméljük a szebb jövőnk is. Ez az a hely, ahová mindig visszavágyunk, mert ha távol vagyunk tőle, hiányoznak az ismerős arcok, hiányzik a család oltalmazó szeretete, hiányzik az emlékek közelsége.

A szülőfalu, az itt élő közösség olyan indítást adott, amely egész életünkön végigkísér, meghatározza gondolkodásunkat, erkölcsi tartásunkat, értékrendünket. Magamon veszem észre, hogy az évek múlásával egyre erősebb bennem szülőföldhöz való ragaszkodás, a már több száz évvel ezelőtt is itt élt őseim felkutatása iránti vágy, hiszen egyre jobban megértem az ide kötő szálak sorsomat formáló erejét, és egyre fontosabbak lesznek számomra közös múltunk szívet melengető emlékei.

Sokszor halljuk manapság: múltunkból építjük a jövőt. Igen, a múltból hozott emlékeket Tisztelt Alsónémediek időszakosan félre lehet ugyan tenni, de végérvényesen törölni soha. Bennünk, Alsónémediekben is bennünk volt, van, és lesz a múlt, s ez számunkra már természetes! Miért? Azért mert magunkban hordozzuk, szinte belénk ivódott, és már tudatosan cselekszünk, úgy „némediesen”. Ez nem baj, hisz így alakul ki identitásunk, kötődésünk e helyhez.

Helyi történelmünk megismerésének olyan szerepe is van, hogy az Alsónémedibe költözők beilleszkedését is segíti, hisz a helybéli beállítottságára, hagyománytiszteletére is ad eligazítást.

A jövőt Tisztelt földijeim, természetesen nem csak a múlt aprólékos feldolgozásával, annak megismerésével lehet alakítani, hiszen jelenünk is meghatározója jövőnknek. Napjaink holnap már múltként köszönnek ránk. Egy régi mondás szerint jó, ha tudja az ember, honnan jött, hol tart és hová akar eljutni! Igen, azonban a jelen rohanó pillanataiban nincs mód, - mert kevés az idő - megfogalmazni a mai történések tanulságait sokszor még önmagunk számára sem. Azt is gyakran emlegetik, hogy a múltból nem lehet megélni, s ha a megélni szót kizárólag az anyagiasságra értjük tulajdonképpen igaz is, de erőt meríteni, tapasztalatokat gyűjteni, következtetéseket megfogalmazni igenis lehet, és kell is, a ma élő embernek!

Tisztelt Alsónémediek! Sütő András szerint: „*A mögöttünk felgyülemelő emlékek teljessége valószínűleg eltiporna bennünket. De megmarad bennünk, ami fontosabbnak tűnik, ami a hátunk mögül a lábunk elé világít apró mécsesként.*” Hát nem gyönyörű ez a költői kép? Az író gondolatával azonosulva, mindnyájunknak meg kell találni MA, azt az apró mécses, mely rávilágít a MÚLT értékeire, mely értékek a JÖVŐ számára nélkülözhetetlenek.

Tisztelt Ünneplők! Isten akaratából - jó esetben - valamennyien, akik születünk, rendre felnövünk, miközben el is adósodunk. Törleszteni kell mindazt, amit másoktól, felnevelő szüleinktől, testvéreinktől, barátainktól, embertársainktól jóságban, lélekmelegítőként kaptunk - e kinek rövidebb, kinek hosszabb - földi vándorútra. Adósságtörlesztésként szántam e gondolatokat Önöknek, s azoknak az Alsónémedi lakosoknak is, akik ma nem lehetnek itt jelen! Köszönöm, hogy meghallgattak!

De szeretnék

De szeretnék hazamenni,
Édesanyám cipójából jóízűen enni.
Körülülni a nagy asztalt, mint hajdanán,
Elmondani déli harangszókor közösen az Űrangyalát.

De szeretnék hazamenni,
Templomba, iskolába az osztállyal együtt menni.
Köszönteni Plébános Urat és jó Tanítóinkat,
Kik már a temetőben alusszák örök álmaikat.

De szeretnék hazamenni,
A Csintova jegén jót csúszkálni.
Ahol most emlékmű jelzi tele nevekkal,
Ki a háborúban hőskökként estek el.

De szeretnék hazamenni,
A Kanász-gödörben jót fürödni.
Ahol nyári záporokból megtelt vízzel a kis tó,
Együtt fürdött gyerek, liba, kacsa, no meg a ló.

De szeretnék hazamenni,
A Cicka kertben jót játszani.
Ütni, dobni messzire a teniszlabdát,
Hallgatni lányok-fiúk sivalkodó hangját.

De szeretnék hazamenni,
A „Surányi Matyi” kocsmában jót táncolni,
Ahol Milcsi verte a dobót, Béla fújta a dudát,
Matyi meg Karcsi húzták a szép harmonikát.

De szeretnék hazamenni,
Az öreg Drugánál egy jó bálban lenni.
Ahol jól muzsikáltak az ócsai cigányok,
És szépen táncolták a keringőt legények és lányok.

De szeretnék hazamenni,
a Sóber kispadon este összejönni.
Mert ott lenne Kupi, Fanyisz, Boci meg a Szuli,
Funi, Fater, Vili, Tyuki meg a kis Cili.

De szeretnék hazamenni,
A Birge járáson délben szalonnát sütni.
Jót inni a favödörből a Páva-kúton,
Este felé hazajönni a Lucernási úton.

De szeretnék hazamenni,
A Zupka kocsmá előtt májfát állítani.
A nagy fát felállítani sok-sok segítséggel,
Utána a hordó sört elfogyasztani jó egészséggel.

De szeretnék hazamenni,
A Lintner kocsmában szüreti bált rendezni.
Felvonulni a faluban díszesen öltözve szépen,
Ahogy ez látható az akkor készült fényképen.

De szeretnék hazamenni,
A Hősök szobra előtt a Talpra magyar-t elszavalni.
Dízlépésben menni a hősök tiszteletére,
Egyszerre lépni fúvós levante-zenére.

De szeretnék hazamenni,
A Legény Egyletben esténként összejönni.
Szervezni sok szép műsort – színdarabot,
Összefogni, mint régen, az ifúságot.

És végezetül szeretnék őszinte lenni,
Nem is nagyon szeretnék már hazamenni.
Mert elment: szülő, testvér, rokon, és sok jó barátom,
Őket már csak a temető csendjében találok.

Csak azért szeretek még néha hazamenni,
Mert vannak még, akikkel szeretek együtt lenni.
Bár csalódtam néhányukban elég nagyot,
De akkor is boldogan mondom, míg élek, hogy Némédi
szülöttje vagyok.

Írta: Végh Albert, Ócsán, 1997. január havában

*Képek: Dr. György Balázs, György Péter
A naptár képanyagát összeállította: György Péter
A jubileumi különszámot szerkesztette, a szövegrészeket
gondozta, a Faluház képtárából származó képeket
válogatta: Bálint István János*

ASÓRÉNY